

**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА**

Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**РОЗВИТОК ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ
ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР**

Студентки 2 курсу,
групи ЛОГм-1-24-1.4з
другого (магістерського) рівня
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
спеціальності 016 Спеціальна освіта
освітньої програми 016.01.01 Логопедія
Колибаби Тетяни Олександрівни

Використання чужих ідей,
результатів і текстів мають
посилання на відповідне джерело

Науковий керівник: Г.І. Васильєва
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри спеціальної та інклюзивної
освіти

(підпис студента)

(ініціали, прізвище)

Кількість балів: ____ Оцінка: ECTS ____

Допуск до захисту
Перед ЕК

О. В. Мартинчук,
Завідувач кафедри спеціальної
та інклюзивної освіти

Голова комісії _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

м. Київ – 2025 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР.....	8
1.1. Лінгводидактичні підходи до розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.....	8
1.2. Особливості розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.....	18
1.3. Дидактичні ігри як засіб розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.....	26
Висновки до першого розділу.....	37
РОЗДІЛ 2. ВИЗНАЧЕННЯ СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ В ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ	39
2.1. Методичні основи дослідження стану сформованості розвитку діалогічного мовлення в дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.....	39
2.2. Рівень стану сформованості розвитку діалогічного мовлення в дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.....	45
Висновки до другого розділу.....	53
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР.....	55
3.1. Обґрунтування змісту методики розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами дидактичних ігор.....	55

3.2. Аналіз ефективності методики розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами дидактичних ігор.....	69
Висновки до третього розділу.....	75
ВИСНОВКИ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80
ДОДАТКИ	88

ВСТУП

Актуальність дослідження. Актуальність дослідження розвитку діалогічного мовлення дітей дошкільного віку зумовлена важливістю мовленнєвих навичок для загального розвитку дітей, оскільки мовлення є основною формою взаємодії та пізнання світу. Логопедія вивчає та сприяє розвитку таких навичок у дітей, що мають труднощі у мовленнєвому розвитку, оскільки успішне оволодіння мовою є передумовою для їх подальшої соціалізації і адаптації в суспільстві. Завдяки цьому можна сприяти гармонійному розвитку особистості дитини.

Останнім часом збільшилась кількість дітей дошкільного віку із мовленнєвими труднощами. Порушення розвитку діалогічного мовлення негативно впливає на загальний психічний розвиток дитини, ускладнює комунікацію, перешкоджає налагодженню повноцінного спілкування з однолітками.

Діалогічне мовлення в дошкільному віці не лише відіграє важливу роль у розвитку когнітивних і мовленнєвих навичок, але й позитивно впливає на соціалізацію дитини. Це означає, що вміння спілкуватися в діалогічній формі є важливою складовою підготовки дитини до життя в суспільстві. При цьому взаємодія через діалог сприяє розвитку креативності, ініціативності та здатності до самовираження.

Однак традиційна практика в закладах дошкільної освіти не завжди відповідає вимогам щодо розвитку діалогічного мовлення. Використання лише бесід та розмов у межах стандартних методик не забезпечує належного результату. Тому важливо звернути увагу на інноваційні методи, зокрема використання дидактичних ігор, які дозволяють розвивати діалогічне мовлення в умовах реального спілкування та взаємодії.

Ефективність використання дидактичних ігор у навчанні дітей дошкільного віку доведена в роботах вітчизняних та зарубіжних вчених А.

Богуш, Г. Ващенко, Н. Гавриш, О. Духнович, О. Савченка, І. Стешенка, М. Montessori, J. Piaget, F. Frebel.

Отже, дидактичні ігри є найбільш доступним та зрозумілим засобом, який може впливати на розвиток діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами. Саме тому в цій роботі пропонується розвивати діалогічне мовлення у дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами дидактичних ігор. Актуальність, соціальна значимість цієї теми в теорії і практиці визначили вибір теми нашого магістерського дослідження: «Розвиток діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами дидактичних ігор».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методику розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами дидактичних ігор.

У магістерській роботі передбачалося розв'язання основних **завдань дослідження:**

1. Здійснити аналіз науково-методичної літератури з проблеми розвитку діалогічного мовлення дітей з мовленнєвими труднощами.
2. Підібрати відповідний діагностичний інструментарій та провести діагностику стану діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.
3. Розробити і впровадити методику розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами дидактичних ігор та встановити її ефективність.

Об'єкт дослідження – діалогічне мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.

Предмет дослідження – методика розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами дидактичних ігор.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять вчення: щодо проблеми розвитку діалогічного мовлення дітей дошкільного віку (А. Богуш, Н. Гавриш, К. Крутій, Т. Піроженко); застосування дидактичних ігор як засіб корекційного впливу та розвитку діалогічних умінь дітей дошкільного віку (О. Білан, І. Марченко, Л. Трофименко); теорії ігрової діяльності та її роль у мовленнєвому розвитку дитини (М. Монтесорі, Ж. Піаже, Ф. Фребель); концепція стандарту спеціальної освіти дітей дошкільного віку з порушеннями мовленнєвого розвитку (Л. Марченко, Ю. Рібцун, Є. Соботович); наукові висновки про єдність вікових закономірностей розвитку дітей із типовим розвитком і дітей з особливими освітніми потребами (С. Конопляста, В. Тарасун, М. Шеремет); принципи навчання дітей рідної мови (А. Богуш, Л. Калмикова, Л. Федоренко та ін.).

Для досягнення мети та завдань дослідження використано такі **методи наукового дослідження:**

- *теоретичні:* аналіз наукової літератури, узагальнення;
- *емпіричні:* педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний);
- *методи обробки та аналізу даних:* здійснення кількісного та якісного аналізу, систематизація та інтерпретація результатів дослідження, формування висновків.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота виконувалася на базі закладу дошкільної освіти (ясла-садок) № 425 м. Києва. В експерименті брали участь діти середнього дошкільного віку (4-5 років), які склали дві вибірки: перша вибірка – діти з типовим мовленнєвим розвитком (7 осіб); друга вибірка – діти з мовленнєвими труднощами (7 осіб).

Елементи наукової новизни полягають у тому, що було поглиблено та уточнено уявлення про розвиток діалогічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами; розроблено та апробовано методiku формувальної роботи, спрямовану на розвиток діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.

Практичне значення дослідження полягає у розробленні методики, яка поетапно сприяє розвитку діалогічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами та може бути ефективно використана вихователями та логопедами у закладах дошкільної освіти для покращення мовленнєвих навичок у дітей із мовленнєвими труднощами.

Апробація результатів дослідження. Апробація здійснювалася протягом 2025 року у ході емпіричного констатувального та формувального дослідження на базі закладу дошкільної освіти (ясла-садок) №425 м. Києва (Довідка про впровадження). Основні положення і результати дослідження:

- представлено на студентській науково-практичній конференції «Перші кроки у науку» Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, м. Київ (07.11.2025);

- підготовлено та опубліковано у співавторстві з науковим керівником тези: Васильєва Г.І., Колибаба Т.О. Лінгводидактичні підходи до розвитку діалогічного мовлення дітей дошкільного віку з мовленнєвими труднощами. *Стратегічні напрями розвитку науки: фактори впливу та взаємодії:* матеріали VII Міжнародної наукової конференції. (Черкаси, 26 вересня 2025 р.). ГО «Міжнародний центр наукових досліджень». Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2025. С. 155-157.

Структура та обсяг магістерської роботи: Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (74 найменувань). Повний обсяг становить 117 сторінок, основного тексту – 79 сторінок. Робота містить 6 таблиць та 10 рисунків.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

1.1. Лінгводидактичні підходи до розвитку діалогічного мовлення дітей дошкільного віку з мовленнєвими труднощами

Роль мовлення у житті людини є найважливішим засобом спілкування. Мова – невичерпне джерело розумового розвитку дитини, скарбниця всіх знань. Слово навчає, виховує і розвиває дитину. Під впливом мови вдосконалюються її почуття, сприймання, збагачуються знання про оточуючий світ.

Наша мова – це найважливіша психічна функція, яка є не тільки засобом спілкування, але і знаряддям мислення, носієм свідомості, пам'яті, інформації, засобом управління поведінкою інших людей і регуляції власної поведінки, вміння чітко, логічно, послідовно розповідати про події та явища, легко поєднуючи окремі елементи мови в єдине смислове та структурне ціле [18].

Сучасна дошкільна освіта орієнтується на формування в дитини здатності до ефективної комунікації, адже саме мовлення є основним засобом соціалізації, пізнання навколишнього світу та розвитку особистості. Базовий компонент дошкільної освіти (2021) визначає розвиток мовлення як ключовий освітній напрям, підкреслюючи його значення як фундаменту для формування мовної та комунікативної компетентності дитини дошкільного віку [4].

Мовлення, як психофізіологічний процес характеризується багатьма показниками. Науковці А. Богуш, Н. Гавриш, С. Конопляста, Є. Соботович, С. Федоренко, М. Шеремет та ін. виділяють такі компоненти мовлення: лексика, грамати́ка, фонетика, фонематика та зв'язне мовлення. За твердженням М. Шеремет зв'язне мовлення можна поділити на монологічне та діалогічне [69].

Ідеї розвитку мовлення у дітей дошкільного вік були розглянуті ще класиками педагогічної науки, зокрема Я. Коменським, І. Огієнком, С. Русовою, В. Сухомлинським, а також видатними психологами, такими як Ж. Піаже, та інші. У сучасній науці проблема розвитку мовлення дітей дошкільного віку розглядається через різні теоретичні призми, зокрема психолінгвістичну, лінгвістичну, педагогічну та лінгводидактичну. Проведені дослідження зосереджуються на різних аспектах, таких як становлення та розвиток мовлення дітей дошкільного віку (А.М. Богуш, Н.В. Гавриш), виховання звукової культури мовлення (В.Є. Борова, О.С. Трифонова) і розвиток діалогічного мовлення (Н.В. Луцан), а також навчання розповідям і розвитку виразності мовлення (Л.І. Березовська, О.І. Білан, Н.В. Гавриш, С.В. Ласунова, І.І. Попова).

В умовах сучасної освіти пріоритети і напрямки мовленнєвого розвитку дошкільників зазнали значних змін, зокрема у контексті навчання рідної мови. Серед основних тенденцій сучасної дошкільної лінгводидактики виділяється компетентнісний підхід, який орієнтований на формування різних видів мовленнєвих компетенцій. Важливими результатами мовленнєвого розвитку, згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти, є сформованість діалогічної, монологічної, фонетичної та лексичної компетенцій, а також загальної комунікативної компетенції [4].

Як зазначає Т. Піроженко, мовленнєвий розвиток дитини – один з основних чинників становлення особистості у дошкільному дитинстві. Ступінь розвитку цієї сфери психіки визначає рівень сформованості соціальних і пізнавальних досягнень дитини – потреб і інтересів, знань, умінь та навичок, а також інших психічних якостей, які становлять базис особистісної культури.

Одним із важливих складових загального мовного розвитку дитини є діалогічне мовлення, яке є одним із видів зв'язного мовлення, що формується в дошкільному віці.

Т. Піроженко підкреслює, що повноцінному розвитку особистості сприяє спілкування, яке здійснюється на основі діалогу, і забезпечує комунікацію, взаємодію [42].

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови діалог визначається як розмова між двома або кількома людьми [17]. У лінгвістичних словниках зазначається, що саме «діалогічне мовлення є формою мовлення, яке передбачає обмін повідомленнями між учасниками спілкування» [54]; «діалог – форма мовлення, що являє собою низку послідовних мовленнєвих актів та передбачає наявність не менше двох учасників» [54]. У словнику «Педагогічне мовлення» знаходимо таке визначення: «діалог – форма мовного спілкування, що складається з розмови, обміну інформацією, думками, репліками між двома або більше учасниками (людина – людина; людина – група; людина – комп'ютер) за допомогою дії, жесту, мовчання» [51]. Більш ширше визначення дає енциклопедія «Українська мова», в якій зазначено: «діалог – одна з двох типологічних форм мовлення; така ситуативно-композиційна форма мовлення, коли мовець і слухач перебувають у безпосередньому словесному контакті, а самий комунікативний процес становить активну мовленнєву взаємодію: висловлювання (репліки) одного з них, при цьому мовець і слухач увесь час міняються ролями» [65].

Однією з головних особливостей діалогу є репліціювання, яке відбувається за допомогою швидкої зміни реакції (реплік), чергування говоріння одного співрозмовника з прослуховуванням і говорінням іншого. Діалогічна мова є особливо яскравим проявом комунікативних функцій мови, оскільки саме в ній повідомлення оформляється в безперервне взаємне спілкування [10]. Діалогічне мовлення дітей дошкільного віку має розвиватися в умовах безпосереднього спілкування.

У лінгвістиці одиницею діалогу вважають не репліку, а з'єднання реплік, визначене як діалогічна єдність. Воно і розглядається в методиці виховання та навчання дітей дошкільного віку діалогічному мовленню. Робота з розвитку діалогічної мови в навчальний час буде ефективною в тому випадку, якщо вона

буде продовжена удома. Мета цих занять повинна полягати в тому, щоб сприяти закріпленню та автоматизації вмінь і навичок діалогічного мовлення, набутих вихованцями на заняттях. Для цього необхідно створювати природні або близькі до них ситуації, оскільки найважливішою ознакою діалогічної мови є ситуативність. Широке використання мовленнєвих ситуацій поза виховним процесом розширює рамки мовного спілкування у дітей. У позакласний час спілкування дітей відбувається як правило, в природних ситуаціях (в їдальні, в ігровій кімнаті, у парку, на прогулянці, на спортивному майданчику) [8].

Мовленнєва компетентність – здатність дитини продукувати свої звернення, думки, враження тощо в будь-яких формах мовленнєвого висловлювання за допомогою вербальних і невербальних засобів. Мовленнєва компетентність об'єднує фонетичний, лексичний, граматичний, діалогічний, монологічний складники та засвідчує їх взаємозалежність і взаємозумовленість [4].

Опанування зв'язним діалогічним мовленням – одне з основних завдань мовного розвитку дітей дошкільного віку. Діалогічне мовлення – психологічно найпростіша і природна форма мови – виникає при безпосередньому спілкуванні двох чи кількох співрозмовників і полягає переважно в обміні репліками [71]. Його успішне рішення залежить від багатьох факторів (мовного середовища, соціального оточення, сімейного благополуччя, індивідуальних особливостей особистості, пізнавальної активності дитини), які необхідно враховувати в процесі цілеспрямованого мовного виховання.

У дослідженнях українських науковців зазначається, що діалогічне мовлення не лише забезпечує засвоєння лексичних і граматичних норм мови, а й формує здатність висловлювати власні думки, уважно слухати співрозмовника, підтримувати комунікативний контакт та адаптувати висловлювання до конкретної ситуації спілкування [9, 20]. У зарубіжних наукових працях акцентується увага на соціокультурних аспектах мовленнєвої

діяльності та її впливу на процес соціалізації дитини. Дослідження показують, що діалогічне спілкування в дошкільній освіті є ефективним засобом розвитку усної комунікативної компетентності дітей, формування їхньої здатності взаємодіяти з однолітками та дорослими, а також засвоювати соціальні норми спілкування [74].

Отже, у дошкільному віці дитина опановує, насамперед, діалогічне мовлення, що має свої особливості, які виявляються у використанні мовних засобів, допустимих у розмовному мовленні.

Діалогічне мовлення є особливо яскравим проявом комунікативної функції мови. Вчені називають діалог первинною природною формою мовного спілкування, класичною формою мовного спілкування [21].

Головною особливістю діалогу є чергування розмови одного співрозмовника з прослуховуванням і наступним говорінням іншого. Важливо, що в діалозі співрозмовники завжди знають, про що йдеться, і не потребують розгортання думки та висловлювання. Усна діалогічна мова протікає у конкретній ситуації та супроводжується жестами, мімікою, інтонацією. Звідси й мовне оформлення діалогу. Мова в ньому може бути неповною, скороченою, іноді фрагментарною.

Для діалогу характерні: розмовна лексика та фразеологія; стислість, недомовленість, стрімкість, короткочасне попереднє обдумування. Зв'язність діалогу забезпечується двома співрозмовниками. Діалогічне мовлення відрізняється мимовільністю, реактивністю. Дуже важливо відзначити, що для діалогу типово використання шаблонів і кліше, мовних стереотипів, стійких формул спілкування, звичних, часто вживаних і прикріплених до певних побутових положень і тем розмови. Мовні кліше полегшують ведення діалогу. Діалогічна мова симулюється як внутрішніми, так і зовнішніми мотивами (ситуація, у якій відбувається діалог, репліки співрозмовника) [10].

Діалог підтримується співрозмовником за допомогою уточнених запитань, змін ситуацій і намірів тих, хто говорить. Цілеспрямований діалог, пов'язаний однією темою, називають бесідою. Учасники бесіди обговорюють

або з'ясовують виділену проблему за допомогою спеціально підібраних запитань [71].

Розвиток діалогічного мовлення особливо важливо враховувати у методиці навчання дітей рідної мови. У ході навчання діалогічного мовлення створюються передумови для оволодіння розповіддю, описом. Зв'язна мова може бути ситуативною та контекстною. Ситуативна мова пов'язана з конкретною наочною ситуацією і не відбиває повністю змісту думки в мовних формах. Вона зрозуміла тільки при врахуванні тієї ситуації, про яку розповідається. Промовець широко використовує жести, міміку, вказівні займенники. У контекстному мовленні на відміну ситуативної – зміст зрозуміло з контексту. Складність контекстної мови полягає в тому, що тут потрібна побудова висловлювання без урахування конкретної ситуації, з опорою лише на мовні засоби [25].

Розвиток діалогічного мовлення у дітей дошкільного віку відбуватиметься тільки за умов створення активного мовного оточення та у процесі взаємозв'язку із оточуючими людьми. Т. Піроженко зазначає, що форма та зміст діалогічного мовлення при спілкуванні або взаємодії з однолітками та дорослими, сильно відрізняється. Саме тому, діалоги у системі взаємодії «дитина-дитина» матимуть більш повний, активний багаж застосування різноманітних мовних засобів, що характеризується зрозумілістю та правильністю, на відміну від діалогів у системі «дитина-дорослий». При розмові із дорослим, дитина має здатність до бажання бути зрозумілою, при тому, що дорослий дитину зрозуміє у будь-якому випадку, а діти-однолітки, в свою чергу, не намагатимуться правильно зрозуміти те, що незрозуміло, вони вимагатимуть, аби мова була чіткою та ясно висловленою. Потреба у спілкуванні із іншими дітьми спонукатиме дитину до цікавої для неї мовленнєвої активності, що, безперечно, нестиме лише позитивний вплив на розвиток діалогічного мовлення [43].

До основних форм діалогу, якому навчаються діти дошкільного віку, належить розмова, полілог, а також бесіда. Основним та ключовим методом

при формуванні діалогічного мовлення у повсякденному житті і водночас універсальним засобом мовленнєвого спілкування вважається розмова дитини в першу чергу із вихователем, така розмова характеризує собою простий, невимушений, імпровізований діалог із впливом дорослих. Проста розмова відрізняється від діалогу, фактом промовляння якоїсь інформації, оскільки тут є місце активної участі дитини в ролі одного із головних співрозмовників. Вихователь протягом дня постійно спілкуватиметься із дитиною та приділятиме їй увагу, без нагальної на те причини. Для того, щоб виникла розмова, завжди необхідно, щоб існувала довіра та повага із боку дорослого до кожної маленької особистості, що включає в себе: знання здібностей дитини, її інтересів, нахилів, настрою. Дана розмова має відбуватись при спокійній, невимушеній, вільній, партнерській атмосфері, де буде обмін репліками, поясненнями, оцінками, вказівками. Щодо тривалості, тематики, змісту розмови, то вони завжди повинні визначатись ситуацією, педагогічною метою, та, звичайно, бажанням дитини і дорослого. Розмови можуть бути як колективними, так і індивідуальними.

У дітей дошкільного віку значно розширюється коло граматичних явищ, якими опановує дитина. Дошкільник засвоює типи відмінків іменників, прикметників, числівників і відмінювання дієслова, опановує систему закінчень і правильне вживання форм родового відмінка однини і множини іменників (нема (чого?) шапки, рукавичок, штанів); правильне узгодження іменників та прикметників у роді, числі і відмінку (добрий хлопчик, весела дівчинка, блакитне відро); форми дієслів в наказовому способі (співай! пострибай!).

Завдяки цьому процесу дитина починає використовувати рідну мову як засіб спілкування та мислення. При цьому вона поступово починає опановувати діалогічні вміння. У дітей середнього дошкільного віку відбувається подальший розвиток діалогічного мовлення. Розвинений діалог дозволяє дитині легко входити в контакт як з дорослими, так і з однолітками. У процесі ігрової діяльності діти вчаться ставити один одному питання,

вирішувати конфліктні ситуації, використовуючи надбані мовні засоби та діалогічні вміння [6].

Характерними особливостями діалогічного мовлення є:

- емоційний контакт тих, хто спілкується, їхня дія один на одного мімікою, жестами, інтонацією і тембром голосу;
- ситуативність, тобто предмет або тема для обговорення існують у спільній діяльності або сприймаються неопосередковано [71].

Діалогічне мовлення дозволяє дитині краще засвоїти рідну мову, навчитися використовувати різні мовні засоби для зрозумілого іншим людям викладу своїх думок.

Багато дітей дошкільного віку здатні брати участь лише у простих формах діалогу. При побудові діалогу у них виникають наступні проблеми:

- не можуть міркувати та наводити аргументи своїм висловлюванням;
- не можуть довгий час підтримувати розмову;
- не виявляють ініціативи в тому, щоб розпочати розмову.

Діалоги можуть відрізнятися:

- діалог однолітків;
- діалог «дитина - дорослий» [1].

У діалозі з однолітками вихованці рівні, вільні, розкуті, немає ситуації, коли потрібно ретельніше підбирати слова і висловлювання. У такому діалозі є зміст, який може виникати лише у взаємодії. У діалозі однолітків немає прямих вказівок, навчальної мотивації та жорсткої регламентації. Проте діалогу з однолітком можна і потрібно навчати [4].

Попри те, що проблема розвитку діалогічного мовлення у дітей дошкільного віку активно досліджується сучасною педагогікою і лінгводидактикою, практичні спостереження в закладах дошкільної освіти свідчать про низку суперечностей. Зокрема, виявлено недостатню наукову розробленість специфіки діалогічного мовлення дітей дошкільного віку, а також відсутність детального вивчення цього аспекту разом із недостатньою

увагою до специфічних умов навчання у дошкільних закладах гальмують ефективне формування мовлення. Проблема нестимульованого мовлення з порушеннями нормативної вимови, що має значний вплив на подальший розвиток мовлення і здатність до ефективної комунікації. Відсутність науково обґрунтованих методичних рекомендацій, що створює дефіцит спеціальних педагогічних технологій для розвитку діалогічного мовлення у дошкільників. Нестача кваліфікованої підготовки вихователів і ненормативне мовлення дітей залишаються нагальними проблемами сучасної дошкільної практики [29].

Таким чином, сучасні труднощі в розвитку діалогічного мовлення у дітей дошкільного віку потребують комплексного підходу до їх вирішення. Це включає не лише теоретичне осмислення проблеми, а й практичне застосування ефективних методик і технологій, які допоможуть подолати існуючі суперечності та забезпечити належний рівень мовленнєвого розвитку дітей у закладах дошкільної освіти.

Розвиток діалогічного мовлення у дітей дошкільного віку – важливий етап формування комунікативної компетентності.. Учені визначають це поняття по-різному, але всі визначення сходяться на тому, що мовна компетенція охоплює необхідні уміння та знання, які дозволяють людині ефективно використовувати мову для спілкування та розуміння мовних структур.

Особливу увагу формуванню мовної компетенції в дошкільному віці приділяє А.М. Богуш, яка акцентує на важливості створення умов для мовленнєвого розвитку дітей в ранньому віці. У своїх авторських програмах «Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку» та «Мовленнєвий компонент дошкільної освіти» вона підкреслює, що мовна компетенція формується не тільки через мовленнєву діяльність, а й через активне використання мови в контексті спілкування, гри та організованого навчання.

А.М. Богуш виділяє кілька факторів, які сприяють розвитку мовної компетенції у дітей дошкільного віку. По-перше, це мовленнєва діяльність, що

включає всі форми взаємодії з мовою, де діти мають можливість активно використовувати її у різних ситуаціях. По-друге, важливу роль відіграє ігрова діяльність, яка дозволяє дітям експериментувати з мовними конструкціями, створюючи різноманітні мовленнєві ситуації, що допомагає їм опанувати діалогічне спілкування. І, по-третє, необхідність враховувати індивідуальні особливості кожної дитини при навчанні, оскільки мовний розвиток залежить від особистісних характеристик, досвіду спілкування та мовної середовища, в якому дитина знаходиться.

У дослідженні Н.І. Луцан обґрунтовано важливість формування мовленнєво-ігрової компетенції, яку автор визначає як комплексну характеристику особистості. Це полікомпонентне утворення, складовими частинами якого є діалогічна, монологічна, когнітивно-мовленнєва, виразно-емоційна, оцінно-етична, театральна-ігрова та ігрова компетенції. Вона охоплює вміння дитини використовувати мову не тільки для комунікації, але й для активної взаємодії у різних соціальних контекстах, сприяючи розвитку важливих навичок спілкування у реальному житті [34].

Окремо варто зазначити важливість мовної компетенції, яку визначає А.М. Богуш. Вона є інтегративним явищем, яке включає не тільки знання мовних одиниць, але й здатність ефективно використовувати їх для реалізації комунікативних завдань. Богуш зазначає, що сформована мовна компетенція є властивою дорослій людині, яка володіє мовними категоріями, орфоепічними та орфографічними правилами. Для дітей дошкільного віку говоримо про мовленнєву компетенцію, що є її частиною та базується на безпосередньому мовленнєвому досвіді [9].

Комунікативно-діяльнісний підхід до розвитку мовлення передбачає, що процес засвоєння мовних засобів здійснюється в межах різних видів діяльності.

Таким чином, мовна компетенція є ключовим компонентом мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку, і її формування залежить від різних факторів: активного використання мови в спілкуванні, ігрової

діяльності та індивідуальних особливостей кожної дитини. Сучасні методики навчання повинні враховувати ці аспекти, щоб створити умови для гармонійного розвитку мовної компетенції дошкільнят.

Згідно з новою редакцією Базового компоненту дошкільної освіти, діалогічна компетенція дитини вважається сформованою, якщо дошкільник може ініціювати і підтримувати розмову в різних ситуаціях спілкування, правильно відповідає на запитання і вживає відповідні мовні та немовні засоби для вирішення комунікативних завдань. Вона також включає вміння дотримуватися правил мовленнєвого етикету та коректно виявляти свої емоції в залежності від ситуації спілкування [4].

Отже, діалогічне мовлення в дошкільному віці має важливі вимоги у новому державному стандарті: дитина повинна вільно вступати в розмову з іншими, підтримувати діалог відповідно до теми, давати змістовні відповіді на запитання, запитувати, вибачатися, подякувати, і вміння взаємодіяти за допомогою вербальних і невербальних засобів.

1.2. Особливості розвитку діалогічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами

Діалогічне мовлення є одним із важливих складових загального мовного розвитку дитини. Як відомо, діалог є формою мовленнєвої комунікації, учасники якої часто обмінюються фразами, де здебільшого спостерігається чергування слухання та говоріння, зокрема, маленьких неповних речень, які прості за своєю будовою. Враховуючи те, що діалог оточує людину ще з перших хвилин життя, слід визначити його важливість у формуванні та розвитку всебічно розвиненої особистості, тому дорослі, які оточують дітей дошкільного віку, мають прагнути до якісного розвитку діалогічного мовлення дітей.

У Базовому компоненті дошкільної освіти, визначається зміст розвитку діалогічної мовленнєвої компетентності наступним чином: «Дитина вільно, невимушено, вступає у розмову як із дітьми так і з дорослими (сюди входять

знайоме та незнайому оточення), може підтримувати запропонований діалог згідно з обраною темою, або слухати та водночас не втручатися в розмову інших. Може будувати запропонований діалог відповідно до обставин, а також вміє давати відповідь на запитання, котрі їй задають, за змістом або ж за сюжетом художніх творів. Дитина виконує інструкцію, та надає звіт щодо їх виконання або не виконання» [4]. Не менш цікавими є завдання, котрі описано у програмі А. Богуш «Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку», а виглядають вони наступним чином:

1. Вчити дітей відповідати на запитання чи звертання до інших зі своїми запитаннями.
2. Підтримувати дитину в участі у розмовах, та спонукання їх до ініціативності до розмови.
3. Виявляти зацікавленість у розмові із однолітками чи дорослими.
4. Будувати діалоги відповідно до запропонованих тем [6].

У середньому дошкільному віці мовлення дітей починає виконувати контролюючу функцію [38]. Діти починають активно використовувати мовлення для спілкування з іншими людьми, що дозволяє їм засвоювати соціальні норми, розвивати мислення та навички взаємодії. Діти цього віку опановують вмінням будувати діалог за окресленою дорослим темою, вести невимушену розмову, застосовувати під час спілкування різноманітні форми мовленнєвого етикету, ініціювати діалог з однолітками та розгортати його, самостійно ставити запитання та надавати відповіді дорослому.

Діти п'ятого року життя активно підтримують діалоги, можуть брати участь у колективних бесідах і демонструють зростання кількості складносурядних та складнопідрядних речень у своїх висловлюваннях. Однак ці вміння ще не стабільні. Серед проблем, з якими стикаються діти, виділяються: труднощі з підбором відповідних фактів для висловлювань, складнощі у формулюванні питань, а також у доповненні відповідей співрозмовників. Крім того, в репліках часто використовуються формальні

зв'язки за допомогою слів типу «ще» та «потім», а також можуть виникати порушення логіки викладу інформації [10].

У середньому дошкільному віці, починаючи з чотирьох років, фразове мовлення дитини поступово ускладнюється. Речення складаються з 5-6 слів, у мовленні починають використовуватися прийменники та сполучники, складнопідрядні та складносурядні конструкції. Дитина стає здатною запам'ятовувати та розповідати вірші, казки, а також передавати зміст картинок.

Отже, діалогічне мовлення у дітей середнього дошкільного віку стає більш усвідомленим і розгорнутим. Діти активно ініціюють діалог з дорослими та однолітками, прагнуть ділитися враженнями, ставлять багато запитань, вміють починати та завершувати розмову, підтримують тему, логічно пов'язують свої репліки з репліками співрозмовника, з'являється елементарна ввічливість (привітання, прохання, подяка). Використовують прості і складні речення, уточнення, пояснення. Під час взаємодії уміють чекати своєї черги, слухати, реагувати адекватно на почуте. Інтонаційно виділяють запитання, прохання, радість, здивування.

Діалогічне мовлення дітей з типовим розвитком мовлення і дітей з мовленнєвими труднощами значно відрізняється. На відміну від дітей з типовим розвитком, діти з мовленнєвими труднощами часто мають знижену мотивацію до діалогу. Їм важко самостійно почати розмову, висловити свої думки чи бажання, тому такі діти часто уникають мовленнєвого спілкування, надаючи перевагу жестам, міміці, діям. У дітей з мовленнєвими труднощами обмежений словниковий запас, що виявляється в вживанні обмеженої кількості слів, де переважають загальні, найчастіше вживані слова, їх активний словник значно відстає від вікової норми. Відповіді переважно односкладові («так», «ні», «дай»). Труднощі у побудові розгорнутих фраз і логічного зв'язку реплік. Діти з мовленнєвими труднощами не завжди розуміють зміст реплік співрозмовника через що виникають паузи, потребують допомоги дорослого для продовження розмови. Комунікативні навички не розвинені, тому вони не

вміють домовлятися, ставити уточнювальні запитання, часто перебивають або мовчать. Діалог дітей зводиться до елементарних фраз, часто повторення за дорослим чи однолітком.

За дослідженнями І. Марченко, В. Тищенко, М. Шеремет відомо, що у дітей з мовленнєвими труднощами відзначаються труднощі програмування змісту розгорнутих висловлювань та їх мовленнєвого оформлення. Для їх висловлювань (переказ, оповідання) характерними є порушення зв'язності і послідовності викладу, смислові пропуски, явно виражена «невмотивована» ситуативність і фрагментарність, низький рівень користування фразовим мовленням [12].

Отже, діти середнього дошкільного віку з типовим розвитком активно ініціюють і підтримують діалог, їхні висловлювання розгорнуті, граматично правильні речення, багатий словниковий запас, а діти з мовленнєвими труднощами мають знижену ініціативу до діалогу, їхні висловлювання короткі і непослідовні, словниковий запас обмежений, порушена граматична будова речення, обов'язково потрібна підтримка дорослого.

Розуміння особливостей розвитку діалогічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами є важливою передумовою для визначення завдань та наповнення освітнього процесу відповідним змістом. Основною метою мовленнєвої роботи з дітьми цього віку є оволодіння ними діалогом як формою комунікативної взаємодії.

Освітня програма закладу дошкільної освіти «Дитина» передбачає навчання діалогічного та монологічного мовлення. Робота з розвитку діалогічного мовлення вимагає цілеспрямованої педагогічної діяльності, спрямованої на формування вмінь, необхідних для спілкування, оскільки діалог – складна форма соціальної взаємодії. Брати участь у діалозі дитині іноді важко, ніж будувати монологічне висловлювання [38].

Обдумування своїх зауважень і запитань відбувається одночасно зі сприйняттям чужого мовлення. Участь у діалозі вимагає складних умінь: слухати і правильно розуміти думку, висловлену співрозмовником; формувати

власне судження у відповідь, правильно висловлювати його мовними засобами; змінювати тему мовлення, спілкування, слідкуючи за думками співрозмовника, підтримувати певний емоційний тон; стеження за нормальним ходом діалогу, а також у разі необхідності внесення емоційних та мовних змін і доповнень.

В освітній програмі «Дитина» чітко зазначено завдання перед педагогом, які допомагають розвивати діалогічне мовлення дітей середнього дошкільного віку:

1. Удосконалювати навички діалогічного мовлення з дорослими та дітьми: уважно слухати, вести діалог, дотримуючись теми розмови (конкретно відповідати на запитання, стимулювати до власних запитань, підтримувати діалог як вербальними, так і невербальними засобами: поглядом, мімікою, жестами).

2. Формувати вміння будувати діалог в уявних сюжетних ситуаціях («У транспорті», «У крамниці», «У гостях», «У театрі», «У музеї», народних, рухливих, дидактичних іграх) [38].

Діалогічне мовлення передбачає не лише висловлення власної думки, а й розуміння слів співрозмовника, здатність реагувати на них, змінювати тему відповідно до ситуації спілкування. Саме тому розвиток діалогічних умінь має стати пріоритетним напрямом роботи з дітьми середнього дошкільного віку.

З цією метою педагог може використовувати різноманітні методичні засоби, які стимулюють мовленнєву активність та сприяють розвитку комунікативних навичок. До таких засобів належать мовленнєві ігри, ігри-драматизації, використання художнього слова, інсценування знайомих творів. Важливим етапом розвитку мовлення є використання його в ігровій діяльності, що свідчить про формування регулятивного мовлення, яке допомагає дітям організовувати свої дії та взаємодіяти з іншими. Ці форми роботи не лише розвивають мовлення, а й формують у дітей навички слухання, емоційного реагування та взаєморозуміння у процесі спілкування. До п'яти

років дитина засвоює основний словник, необхідний для повсякденного спілкування.

Робота з діалогом охоплює усі частини мови. Наприклад: Хто це? Це киця. Яка киця? Маленька киця. Що робить киця? Киця спить. Звертаючись до дітей, доцільно використовувати різні варіанти запитань: узагальнені запитання, в яких не вказується предмет (Ти щось хочеш?); конкретні запитання (Що тобі дати?); запитання із уточненням (Що тобі дістати з полиці?); різні варіанти запитань із поступовою конкретизацією їх змісту (Тобі дати коробку? Що ти хочеш дістати з коробки? Що ти дістаєш? Що ти дістав? Що це?); запитання, які передбачають вибір (З якою машинкою ти хочеш погратись? Ти хочеш синю чи червону машинку?) [50].

Важливим аспектом у розвитку діалогічного мовлення дітей є навички діалогічного спілкування, які допомагають розвивати та активно соціалізувати дітей. Це пов'язано з тим, що вміння вибудовувати діалог допомагає дітям заводити друзів, бути вислуханими, просити про те, що їм потрібно, та розвивати міцні стосунки з іншими людьми.

Навички діалогічного спілкування включають в себе наступні вміння:

- починати розмову - наприклад, з привітання «Привіт»;
- вміння правильно привернути увагу - наприклад, сказати «Вибачте»;
- використання зорового контакту;
- по черзі говорити і слухати;
- говорити ввічливо;
- знати, коли слід припинити розмову.

Загалом діти середнього дошкільного віку починають вчитися і використовувати різні типи речень. Наприклад «Вовк біг за зайцем» і «За зайцем біг вовк», маючи на увазі одне і те ж саме. Але діти все ще роблять граматичні помилки – наприклад, «Вони хоче піти» замість «Вони хочуть піти».

Дитина зможе говорити про речі, які відбувалися в минулому або відбуватимуться в майбутньому, а не тільки про те, що відбувається зараз.

Усі попередні мовленнєві аспекти складаються у велике вміння будувати діалог. Надалі дитина буде продовжувати вдосконалювати свої мовленнєві навички в розповіді. У неї також можуть виникнути проблеми з розповіддю по порядку і з тим, щоб було зрозуміло, про кого вона говорить. Кінцівки історій можуть не мати сенсу або здаватися несподіваними. Але дошкільник також може краще бачити речі з точки зору інших людей, тому він може додати корисну довідкову інформацію в розмові. Дитина засвоює довільність свого висловлювання і в процесі діалогу у нього розвивається важлива здатність слідкувати за логікою своєї розповіді. У дошкільному віці цьому необхідно приділяти більше уваги.

О. Полєвікова в статті «Аналіз підходів до розвитку діалогічного мовлення дошкільників» аналізує компетентнісний, комунікативно-діяльнісний, функціональний, культурологічний та особистісно орієнтований підходи до розвитку діалогічного мовлення. Автор обґрунтовує доцільність впровадження словоцентричного підходу, який забезпечує цілісність у реалізації завдань мовленнєвого розвитку дітей [44].

У середньому дошкільному віці дитина активно розвиває здатність до спілкування, засвоює основи діалогічного мовлення, що є важливою складовою її мовленнєвої і соціальної компетентності. Проте у дітей з мовленнєвими труднощами, цей процес ускладнений низкою характерних порушень.

Типовою ознакою таких дітей є пізній початок мовлення. Мовленнєвий розвиток у цих дітей нерідко супроводжується аграматизмами, порушенням звуковимови, обмеженим словниковим запасом, а також низьким рівнем мовленнєвої активності. Без своєчасного логопедичного втручання мовлення залишається на примітивному рівні.

І. Мартиненко звертає увагу на неточність у вживанні слів дітьми із мовленнєвими труднощами. Їх активний словник включає здебільшого

іменники й дієслова, тоді як слова, що позначають ознаки або стани, у мовленні майже не представлені. Ускладненим є і процес словотворення – діти не вміють добирати споріднені слова або утворювати нові за допомогою суфіксів чи префіксів. Вони нерідко замінюють назви частин на назви цілого предмета або використовують слова з близьким, але неточним значенням [35].

У дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами часто виникають значні труднощі в діалогічній взаємодії. Спілкування супроводжується фрагментарністю висловлювань, труднощами у встановленні логічного зв'язку між репліками. Під час переказу знайомого тексту або створення розповіді за картинкою такі діти можуть пропускати ключові події, плутати послідовність, не згадувати важливих учасників подій. Самостійні розповіді, особливо творчого характеру, як правило, замінюються простим перелічуванням знайомих об'єктів. У діалогічному мовленні часто відсутнє чітке структурування реплік, спостерігається зосередженість на неістотних деталях. У комунікативних ситуаціях діти із мовленнєвими труднощами рідко проявляють ініціативу, не вміють підтримати розмову, уникають ставлення запитань або відповідають односкладово. Використання складних синтаксичних конструкцій (зокрема складнопідрядних речень) у діалогах або при складанні висловлювань за малюнками викликає труднощі – діти не включають необхідних мовних компонентів, що впливає на повноту й точність висловлювань.

Усе це свідчить про те, що у дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами спостерігається низький рівень сформованості діалогічного мовлення, що вимагає комплексного корекційного підходу. Логопедична робота має бути спрямована на збагачення словникового запасу, формування граматичних структур, розвиток мовленнєвої ініціативи та навичок побудови діалогів у різних ситуаціях спілкування.

Отже, стан сформованості діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами залежить від обсягу словникового запасу, розвитку фонетико – фонематичного та лексико-

граматичного компонентів, бажання та потреби у налагодженні комунікації з оточуючими.

Таким чином, мовленнєві труднощі дітей дошкільного віку істотно впливають на розвиток діалогічного мовлення, зумовлюючи відставання у формуванні словникового запасу, порушення у структурі висловлювань та низький рівень комунікативної активності. Це визначає необхідність цілеспрямованої педагогічної та корекційно-розвивальної роботи, спрямованої на стимулювання мовленнєвої активності дітей, формування мотивації до діалогу та розвиток їхніх комунікативних навичок.

1.3. Дидактичні ігри як засіб розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами

Гра є провідною формою діяльності дошкільнят і виступає важливим інструментом для формування та вдосконалення діалогічного мовлення. Саме в умовах гри дитина виявляє найбільшу активність, ініціативність і потребу в спілкуванні, що створює сприятливе підґрунтя для розвитку мовленнєвої взаємодії.

У роботах Е. Еріксона гра розглядається як спосіб адаптації дитини до соціального світу, що забезпечує серйозні якісні зміни в соціальному розвитку дитини. М. Мід розглядає гру в системі засобів соціалізації особистості. Гра допомагає людині опанувати соціально-нормативну поведінку, прийняту у групі. У педагогічних поглядах Я. Коменського гра розглядалася як необхідна для дитини форма діяльності. Як спосіб комунікації гру розглядав Е. Берн [67].

Як відомо, діти дошкільного віку при засвоєнні теоретичного матеріалу та при виконанні завдань мають нетривалу увагу. Виконуючи завдання вони відволікаються, може зникати інтерес та мотивація, дуже часто розпочинають гратися між собою не звертаючи увагу на дорослого (вихователь, логопед) і це все відповідно впливає на якість засвоєних знань. З досвіду В. Трофімчука, Л. Трофімчук та Д. Наконечного та ін. при подачі теоретичного матеріалу засвоюється 30%, а в грі - 70% [68].

Водночас Л. Сморж вважає, що долучаючись до ігрової діяльності, діти засвоюють свої обов'язки в суспільстві, ознайомлюються з різними соціальними взаєминами, покращують свої моральні якості, самореалізуються та самостверджуються у вільній діяльності [1].

Спостереження Д. Батраченко та Л. Трофименко підтверджують, що дітям із мовленнєвими труднощами важко входити в ігрову діяльність та переключатися з одного сюжету на інший через нестійкість уваги, зниження мовленнєвої пам'яті, відставання абстрактно-логічного мислення. Часто дітям з мовленнєвими труднощами важко зрозуміти правила гри або виникають труднощі у налагодженні комунікації з однолітками через недостатній словниковий запас, і це може зумовити агресію, непорозуміння, негативізм тощо [5, 59].

Як підкреслює К. Крутій, у дітей середнього дошкільного віку відбувається активний період вдосконалення своїх навичок діалогічного мовлення. Вони починають брати участь у розмовах, ставити запитання та давати відповіді, що дозволяє покращити їхню взаємодію з однолітками та дорослими. Однак ці вміння, як зазначають І. Марченко, Ю. Рібцун, ще не стабільні, особливо в дітей з мовленнєвими труднощами [36]. Таким чином труднощі в розвитку діалогічного мовлення потребують комплексного підходу до їх вирішення.

Одним з ефективних засобів розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами є дидактичні ігри, адже гра – це супутник дитинства, провідна діяльність, під час якої коригується та розвивається дитяче мовлення. За допомогою гри дитина знайомиться з навколишнім світом, засвоює зв'язки між дорослими, речами, починає розуміти свою роль в сім'ї та суспільстві. Ігри стимулюють всі види дитячої активності, самостійності, творчості. Саме гра готує дошкільника до вступу в доросле самостійне життя. Тому дидактичні ігри виступають ефективним інструментом залучення їх до освітнього процесу. Особливістю

ігрової діяльності є те, що вона не сприймається дитиною як навчання, а навпаки, викликає позитивні емоції, інтерес і бажання взаємодіяти.

Ефективність використання дидактичних ігор у навчанні дітей дошкільного віку доведена в роботах А. Богуш, Н. Гавриш, Ю. Рібцун.

Для розвитку діалогічного мовлення проводяться такі ігри, де мовна активність дітей займає основне місце. Кожна гра для дитини – це процес пізнання краси, шлях до нового незвіданого і радості.

Дидактичні ігри відіграють фундаментальну роль у корекційній роботі з дітьми, які мають мовленнєві труднощі, адже вони є ефективним інструментом формування, розвитку та вдосконалення мовленнєвих навичок у доступній та зрозумілій для дитини формі, тому їх використання сприяє створенню комфортного емоційного середовища, яке стимулює дитину до активності та взаємодії. Саме в умовах гри дитина виявляє найбільшу активність, ініціативність і потребу в спілкуванні, що створює сприятливе підґрунтя для розвитку мовленнєвої взаємодії.

У педагогічній практиці дидактичні ігри поділяють на різні види залежно від їхньої мети, структури, змісту та методичних завдань. Розглянемо ігри, які мають важливе значення для розвитку діалогічного мовлення дітей дошкільного віку.

Творчі ігри – до них належать режисерські, сюжетні, будівельні, літературні, які стимулюють мовну уяву, сприяють створенню нових мовленнєвих ситуацій, активізують словник дитини та мотивують її до самостійних висловлювань. Завдяки творчим іграм логопедичні заняття є доступними для дітей та викликають інтерес до завдань. Вчитель-логопед ознайомлює дітей з різноманітними предметами та явищами, тим самим збагачуючи дитячий досвід [48]. Творчі ігри спонукають дітей до ведення діалогу, а вчитель-логопед у свою чергу спостерігає за порушення мовлення з метою їх виправлення на основі демонстрування зразкового мовлення. Діти наслідуючи мовлення за дорослими освоюють граматичні категорії (рід, відмінок, число, час) [48]. Для дітей дошкільного віку на початку навчального

року організовують ігри, які спрямовані на налагодження комунікації один з одним та покращення впевненості у собі. Таким способом діти вчаться користуватися невербальними засобами комунікації (жести, міміка), володіти своїм голосом та навичками вільного спілкування [48].

Сюжетно-рольові ігри – спрямовані на моделювання різноманітних життєвих ситуацій, у яких дитина виступає в тій чи іншій соціальній ролі. Такі ігри сприяють не лише розвитку мовлення, а й формуванню комунікативної компетенції, адже вимагають дотримання мовленнєвого етикету, вміння слухати та реагувати на висловлювання партнера. У своїй дисертації А. Туклер вказує, що сюжетно-рольова гра впливає на розвиток оволодіння навичками комунікації, емоційності, вольової сфери, саморегуляції діяльності, створює природні умови виховання ініціативності в грі [1].

Ігри-драматизації – передбачають відтворення сюжету знайомого художнього твору, що вимагає від дитини не лише правильного відтворення мовленнєвих реплік, а й їх емоційно-інтонаційного наповнення. Такі ігри ефективно розвивають інтонаційну виразність, ритмомелодику мовлення та здатність до співпереживання.

Ігри на логіко-мовленнєві операції – класифікація, порівняння, узагальнення, які виконуються в ігровій формі, розвивають мислення, збагачують словниковий запас, сприяють точнішому вираженню думки.

Ігрова форма навчання сприяє формуванню в дітей здатності підтримувати діалог, ставити запитання, давати розгорнуті відповіді, уточнювати інформацію, що є основою ефективного спілкування в будь-якій комунікативній ситуації.

Гра є головною частиною життя дитини, а особливо дитини з мовленнєвими труднощами.

Мотиваційний компонент є одним з основних чинників ефективного навчання, особливо у дітей дошкільного віку, які ще не володіють високим рівнем довільності. Саме тому дидактичні ігри як природна форма дитячої активності сприяють залученню до навчання без примусу. Особливість

ігрового процесу полягає в тому, що дитина не сприймає його як навчання, а навпаки, відчуває задоволення, що викликає інтерес, позитивні емоції та бажання брати участь у спільній діяльності.

Під час гри дитина активно залучається до процесу, непомітно для себе засвоює нові мовні конструкції, тренує вимову, збагачує словниковий запас. Такий підхід особливо корисний у роботі з дітьми, які через мовленнєві труднощі можуть відчувати психологічний дискомфорт у рамках традиційного навчання. Ігрова форма значно знижує рівень емоційного напруження, створюючи сприятливу атмосферу для успішного засвоєння мовного матеріалу.

Окремою перевагою дидактичних ігор є змагальний елемент, який додатково активізує мотивацію дітей. Наприклад, у грі на правильну артикуляцію звуків дитина прагне бути кращою, що стимулює до більшої зосередженості. Водночас ігри забезпечують можливість кожному дошкільнику відчути себе успішним, оскільки враховують його індивідуальні особливості та рівень розвитку.

Суттєву роль у корекції мовлення відіграє розвиток сенсомоторної сфери, зокрема дрібної моторики. Як свідчать дослідження педагогів і психологів, координація дрібних рухів рук має тісний зв'язок з активацією мовленнєвих центрів мозку. Центри, що відповідають за мовлення (зокрема центр Брока), мають анатомо-функціональні зв'язки з зонами, які координують рухи пальців. Це пояснює ефективність вправ на розвиток моторики в логопедичній практиці.

Дидактичні ігри з елементами маніпуляцій з дрібними предметами (мозаїка, конструктори, сортування) не лише покращують точність рухів і координацію, а й сприяють активізації мовленнєвих процесів. Такі вправи мають комплексну дію – розвивають просторове мислення, сенсорне сприйняття, увагу та водночас підтримують мовленнєву активність. Наприклад, під час сортування предметів за кольором чи формою дитина не лише тренує руки, а й промовляє назви, вчиться будувати фрази, вдосконалює

артикуляцію, розвиває вміння запитувати та відповідати, тобто будувати діалог.

Крім корекційної та сенсомоторної функції, дидактичні ігри виконують важливу соціалізаційну роль. Діти дошкільного віку з мовленнєвими труднощами часто мають бар'єри у комунікації, однак ігрова взаємодія допомагає їх подолати. Під час гри дитина навчається слухати, реагувати, ставити запитання, відповідати, вступати в діалог. Це безпосередньо впливає на формування навичок діалогічного мовлення – важливої складової комунікативної компетентності.

Ігри в парах або малих групах навчають співпраці, врахуванню думки іншого, розвитку мовленнєвого етикету. У сюжетно-рольових іграх моделюються повсякденні ситуації, які вимагають мовленнєвої взаємодії (гра в магазин, лікарню, дитячий садок тощо). Це дозволяє дітям набувати досвіду спілкування в умовах, наближених до реальних, і формує впевненість у мовленнєвому самовираженні.

Таким чином, дидактичні ігри є багатофункціональним інструментом логопедичної роботи. Вони реалізують корекційний, мотиваційний, сенсомоторний і соціалізувальний потенціал. Через гру дитина не лише виправляє мовленнєві недоліки, а й розвиває загальні когнітивні здібності, вчиться взаємодіяти, співпереживати, знаходити спільну мову з однолітками. Ефективне використання дидактичних ігор у роботі з дітьми з мовленнєвими труднощами сприяє гармонійному розвитку особистості та підвищенню якості освітнього процесу.

Режисерські ігри, згідно з дослідженнями А. Бондаренка, Є. Гаспарової та А. Матусика, надають дітям можливість самостійно створювати історії, визначати ролі та застосовувати іграшки як замітники реальних об'єктів. Це сприяє розвитку мовленнєвих навичок, адже дитина має сформулювати свої думки, обґрунтувати свої дії та розвивати творчі здібності в контексті гри.

Дидактичні ігри є ефективним засобом розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами, оскільки

вони поєднують навчання з ігровою діяльністю, що сприяє активному засвоєнню мовленнєвих навичок.

О.А. Бізікова рекомендує різні типи ігор для розвитку діалогічного мовлення у дітей, такі як ігри-інсценування, режисерські, дидактичні та рухливі ігри, а також ігри з використанням готових діалогічних текстів або тих, що створюються дітьми. Головною перевагою таких ігор є те, що вони створюють позитивний емоційний фон для організації освітнього процесу. Послідовність ігор має відповідати етапам розвитку мовленнєвих навичок: від сприйняття і запам'ятовування мовленнєвих форм до їхнього самостійного застосування в різних ситуаціях спілкування. На початкових етапах роботи з дітьми основним завданням логопеда є збагачення мовного досвіду дітей через різноманітні діалогічні репліки. Механізмом засвоєння таких реплік є здатність дітей до наслідування. Оскільки діти часто запозичують мовні зразки, які чують найбільше, важливо забезпечити багаторазове сприйняття діалогічних висловлювань.

З часом логопед вводить ігри, у яких діти не лише заучують готові репліки, а й самостійно будують свої власні висловлювання. Театральні ігри, інсценування прозових творів, а також режисерські ігри допомагають дітям поступово перейти від використання готових реплік до створення власних діалогів. Особливу увагу приділяють іграм, що сприяють самостійному побудуванню діалогічних реплік. Це можуть бути словесні ігри, такі як «Телефон», «Ігри-імпровізації», а також творчі ігри, які включають театралізовані та режисерські елементи. У таких іграх діти активно застосовують свої знання, зокрема для розвитку навичок задавання питань та відповіді на них, що сприяє закріпленню цих умінь.

Під час гри дитина активно залучається до процесу, непомітно для себе засвоює нові мовні конструкції, тренує вимову, збагачує словниковий запас. Такий підхід особливо корисний у роботі з дітьми, які через мовленнєві труднощі можуть відчувати психологічний дискомфорт у рамках традиційного навчання. Ігрова форма значно знижує рівень емоційного

напруження, створюючи сприятливу атмосферу для успішного засвоєння мовного матеріалу.

Окремою перевагою дидактичних ігор є змагальний елемент, який додатково активізує мотивацію дітей. Наприклад, у грі на правильну артикуляцію звуків дитина прагне бути кращою, що стимулює до більшої зосередженості. Водночас ігри забезпечують можливість кожному дошкільнику відчувати себе успішним, оскільки враховують його індивідуальні особливості та рівень розвитку.

Як вже було зазначено, особливо корисними для розвитку діалогічного мовлення є творчі ігри, такі як сюжетно-рольові, режисерські, театралізовані, а також навчальні ігри, спрямовані на вдосконалення мовленнєвих навичок. В. Воронова вважає творчі ігри важливим інструментом для розвитку діалогічних навичок, оскільки вони дозволяють дітям самостійно створювати ситуації, виконувати ролі та взаємодіяти з однолітками в межах встановлених правил, що формує вміння вести діалог, домовлятися про правила гри та визначати ролі.

Варто виділити словесні ігри, які є важливими для розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами. Цій категорії ігор значну увагу приділила А. Бондаренко. Дослідниця вказує, що словесні ігри спрямовані на розвиток розумової діяльності, самодіяльності та мисленнєвих операцій [26]. Словесні ігри, за науковцем, в свою чергу поділяються на :

- ігри на розвиток звукової культури мовлення й розвитку звукового аналізу слів;
- ігри на розвиток граматичної правильності мовлення;
- ігри на збагачення, уточнення й активізацію словника дітей;
- ігри на розвиток діалогічного та монологічного мовлення [26].

Метою словесних ігор є поповнення словникового запасу та розвиток зв'язного мовлення. Завдяки словесним іграм діти вчаться уважно слухати,

формувати думки, розвивають реакцію завдяки швидким відповідям на запитання [26].

Одним з улюблених у дітей дошкільного віку є рухливі ігри. Завдяки розвитку моторної сфери діти підвищують фізичну активність, розвивають уміння наслідувати, формують ігрові навички, покращують просодичну сторону мовлення [48]. Рухливі ігри можуть виконуватися під музичний супровід, що допоможе розвивати почуття ритму, що є важливим для плавного мовлення, вміння слухати, нормалізують психічний стан.

Специфіка використання дидактичних ігор з метою розвитку діалогічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами полягає у підбиранні спеціального дидактичного матеріалу, ігрових вправ для розвитку компонентів мовлення (лексики, граматики, фонетики, фонематичне сприйняття, зв'язного мовлення). Ігри для таких дітей повинні подаватися послідовно та структуровано відповідно до корекційного плану. Педагог повинен скласти план заняття включаючи ігрову діяльність так, щоб діти змогли на занятті розвивати просодичні аспекти, артикуляцію, фонематичний слух, лексико-граматичну сторону, комунікативні здібності та психічну сферу [59].

Гра, як форма активного залучення, посилює мотивацію дитини до виконання вправ, а отже – значно підвищує ефективність корекційного процесу. У процесі гри діти водночас перебувають як в ігрових стосунках, так і у реальних відносинах, які, звичайно ж, завжди передбачатимуть діалог для налагодження контакту. Тут завданням педагога вважається допомога дітям встановити взаємодію у грі, шляхом наповнення її цікавим змістом, що неодмінно спонукатиме їх до обміну фразами та до налагодження діалогу.

А. Герман у дослідженні «Розвиток діалогічного мовлення дошкільників із ЗНМ II рівня в ігровій діяльності» аналізує вплив ігор на формування діалогічних навичок у дітей з мовленнєвими порушеннями. Гра як провідна діяльність дошкільника сприяє вираженню власних думок та емоцій,

експериментуванню зі словом, що позитивно впливає на розвиток мовлення [41].

У корекційній діяльності логопеда дидактичні ігри відіграють ключову роль, проте їх застосування вимагає дотримання низки методичних вимог. Такі ігри слід добирати з урахуванням мовленнєвого рівня, пізнавальних можливостей і вікових особливостей конкретної дитини або групи. Важливо чітко визначати тривалість ігрової взаємодії, підготувати необхідні матеріали, детально ознайомитися з правилами гри й обрати доцільні прийоми керування діяльністю дітей. При поясненні правил педагогу варто формувати в дитини внутрішню установку на дотримання цих умов.

Під час проведення ігор логопед повинен стежити за правильністю мовлення дитини, своєчасно виправляти помилки, формувати вміння самоконтролю, а в групових формах роботи – забезпечити мовленнєву активність усіх учасників. Важливо не допускати ситуацій, коли лише одна дитина бере участь у грі, а решта пасивно спостерігає, що швидко призводить до втрати інтересу й зниження ефективності заняття.

Оскільки дидактичні ігри зазвичай тривають від 5 до 10 хвилин, необхідно забезпечити, щоб упродовж усього часу діти зберігали зацікавленість і були залучені до розв'язання завдань. У груповій діяльності слід уникати очікування та бездіяльності, оскільки вони знижують пізнавальну мотивацію.

Важливим аспектом є врахування індивідуальних особливостей кожної дитини під час добору завдань, формулювання запитань і організації взаємодії. Діти, які мають труднощі з адаптацією до освітнього середовища, потребують особливої педагогічної підтримки – необхідно створити умови успіху, надати моральну підтримку, допомогти подолати невпевненість і сором'язливість.

Сутність дидактичної гри полягає в гармонійному поєднанні навчального змісту та ігрової форми, що відповідає віковим характеристикам дошкільника. Успішність гри забезпечується дотриманням правил, які не лише проголошуються дорослим, а й усвідомлюються самими дітьми як внутрішня

умова гри. На відміну від рольових ігор, де дотримання правил може бути неусвідомленим, у дидактичній грі це є необхідною умовою досягнення результату.

Основним інструментом реалізації навчального завдання в дидактичній грі є спеціально підібраний дидактичний матеріал. Успіх гри визначається ефективним виконанням ігрового та навчального завдань, що свідчить про їх інтеграцію в одне цілісне ігрове середовище.

Дидактичні ігри застосовують у роботі з дітьми всіх вікових груп з метою актуалізації знань, їх уточнення, закріплення й узагальнення. Як метод організації навчання, дидактична гра поділяється на два основні типи: власне дидактичну гру та гру-заняття (гру-вправу).

У процесі гри пізнавальний та ігровий компоненти поєднуються, що дає змогу дітям одночасно навчатися й отримувати задоволення від гри. Педагог у такій ситуації виступає і як наставник, і як активний учасник, підтримуючи мотивацію та інтерес дошкільників. О. Усова окреслює таку особливість дидактичної гри як автодидактизм - здатність навчати через саму структуру гри, дії та дотримання правил.

Ефективність дидактичної гри як самостійної діяльності визначається її доступністю для дітей, зацікавленістю в участі, розумінням правил і вмінням виконувати ігрові дії. Важливу роль відіграє також сформованість ігрового досвіду, що забезпечує змогу дошкільникам використовувати знання про навколишній світ у нових ситуаціях і на практиці.

У розробці ігор для логопедичної роботи Ю. Рібцун звернула увагу на те, щоб на занятті діти змогли підключати всі органи чуття (слух, зір, смак, нюх, дотик). Дослідниця вказує, що віршовані мініатюри такі, як загадки, потішки, лічилки, домовлянки приваблюють дітей співзвучністю. Діти таким чином легко запам'ятовують віршовані рядки і засвоюють знання про навколишній світ, поповнюють словниковий запас, закріплюють правильне граматичне оформлення мовлення [48].

Таким чином, можемо стверджувати, що гра є невід'ємним елементом у всебічному розвитку дитини дошкільного віку. Через дидактичну гру діти краще запам'ятовують навчальний матеріал, наслідують дорослих у поведінці та правильному мовленні, вчаться ініціювати діалог та налагоджувати комунікацію з однолітками, оскільки гра викликає у дітей мотивацію та зацікавленість до занять.

Отже, сучасні виклики у розвитку діалогічного мовлення у дітей дошкільного віку з мовленнєвими труднощами потребують комплексного підходу до їх подолання, який поєднує теоретичне осмислення проблеми з практичним застосуванням ефективних методик і технологій. Такий підхід дозволяє усунути існуючі порушення, забезпечити належний рівень мовленнєвого розвитку та створити умови для успішної соціалізації дітей у закладах дошкільної освіти.

Висновки до першого розділу

Діалогічне мовлення є провідною формою комунікативної компетентності дитини дошкільного віку, адже саме через мовленнєву взаємодію, діти опановують вміння висловлювати думки, слухати і реагувати на інших. Теоретичний аналіз засвідчив, що діалогічна компетентність дитини є важливою складовою розвитку мовленнєвих навичок і соціальної інтеграції.

Аналізуючи психолого-педагогічну літературу можна визначити, що проблему розвитку діалогічного мовлення досліджували багато педагогів та психологів а саме: А. Богуш, К. Крутій, Н.В. Луцан, Н. Гавриш, та інші. Але проблема залишається актуальною і активно досліджується в психологічних, психолінгвістичних, лінгвістичних та педагогічних науках.

Діти середнього дошкільного віку засвоюють мовні структури у спілкуванні, де кожен учасник стимулює мовленнєву активність іншого. Найбільш доступним та зрозумілим засобом, який може впливати на розвиток діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами є дидактичні ігри, ефективність яких доведена в роботах вчених

А.Богущ, Н. Гавриш, Ю. Рібцун. Аналіз літератури виявив, що за допомогою дидактичних ігор можна створити гнучке адаптоване середовище для навчання, стимулювати активне використання мови, формувати правильну артикуляцію та збагачувати словниковий запас. У наукових працях зазначається, що дидактичні ігри є найефективнішим методом роботи з дітьми з мовленнєвими труднощами, оскільки подання навчального матеріалу у формі гри робить процес доступним і мотивуючим.

Ми можемо стверджувати, що дидактична гра в процесі розвитку діалогічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку є добровільною діяльністю чи заняттям дитини. Дитина трактує свою гру серйозно і підходить до неї дуже емоційно. Дидактичні ігри, як цікава форма навчання, використовуються як для корекції мовленнєвих труднощів, так і для формування розвинутої особистості і власне розвитку діалогічного мовлення.

Отже, у середньому дошкільному віці відбувається інтенсивний розвиток діалогічного мовлення дітей. Ефективність цього процесу залежить від включеності дитини в ігрову діяльність з однолітками, в спільну діяльність з дорослими, від грамотного організованого навчання в закладі дошкільної освіти.

РОЗДІЛ 2.

ВИЗНАЧЕННЯ СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ В ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ

2.1. Методичні основи дослідження стану сформованості розвитку діалогічного мовлення в дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами

На основі теоретичного аналізу проблеми розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку та для з'ясування стану сформованості розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами нами було проведено констатувальний експеримент дослідження.

Метою констатувального етапу експерименту було визначення стану розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.

Відповідно до мети нами було поставлено наступні завдання констатувального експерименту:

- розробити критерії та показники сформованості діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами;
- підібрати діагностичний інструментарій виявлення стану діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами;
- провести діагностику стану розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами та проаналізувати отримані результати.

Дослідження проводилося на базі закладу дошкільної освіти №425 м. Києва. У дослідженні брали участь діти середнього дошкільного віку віком 4-5 років. Загальна кількість учасників становила 14 дітей, з яких 7 з мовленнєвими труднощами та 7 з типовим мовленнєвим розвитком.

За основу дослідження та для реалізації його мети нами було проаналізовано напрацювання І. Брушневської, Ю. Рібцун, Л. Трофименко, які було покладено в основу розробки діагностичного інструментарію для дослідження стану сформованості діалогічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку [13, 14, 64].

Під час підбору діагностичних завдань ми керувалися необхідністю занурення дитини в такі умови, в яких би вона у повній мірі змогла б проявити сформовані навички діалогічного мовлення. Варто відзначити, що підібрані діагностичні завдання були адаптовані відповідно до віку та особливостей розвитку дітей.

З метою проведення рівня сформованості діалогічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку було проведено діагностичне обстеження, яке охоплювало низку мовленнєвих складових, що прямо впливають на здатність дитини брати участь у діалозі, підтримувати комунікативну взаємодію, реагувати на репліки співрозмовника та формулювати власні висловлювання.

Оцінювання навичок розвитку діалогічного мовлення проводилося за такими критеріями:

- вміння ініціювати діалог;
- вміння підтримувати та вести діалог;
- повнота та правильність висловлювань;
- розуміння змісту діалогу.

Під час підбору діагностичних завдань ми керувалися необхідністю занурення дитини в такі умови, в яких би вона у повній мірі змогла б проявити сформовані навички діалогічного мовлення. Варто відзначити, що підібрані діагностичні завдання були адаптовані відповідно до віку та особливостей розвитку дітей.

З діагностичними завданнями для визначення стану сформованості діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку можна ознайомитися в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

**Діагностична карта визначення стану сформованості діалогічного
мовлення у дітей середнього дошкільного віку**

№	Діагностичне завдання, мета	Показник
1	Ігрова вправа «Знайомство» Мета: діагностувати вміння ініціювати діалог.	Рівень розвитку вміння звертатися до співрозмовника самостійно, вміння використовувати мовленнєві форми початку діалогу («привіт», «а давай...»), ставити прості запитання та реагувати на відповіді.
2	Ігрова вправа «Телефон» Мета: діагностувати вміння вести діалог.	Рівень розвитку вміння відповідати на запитання та ставити запитання, вміння продовжувати репліку партнера та дотримуватися черговості висловлювань.
3	Завдання «Склади діалог за малюнком» обговорення сюжетних картинок. Мета: діагностувати вміння будувати діалог за серією малюнків.	Рівень розвитку вміння будувати діалог за серією малюнків, добирати слова за темою, будувати речення.
4	Ігрова вправа «Розмова білочок» Мета: діагностувати вміння розуміння змісту діалогу.	Рівень розвитку вміння відповідати відповідно до ситуації.

На основі зазначених критеріїв і показників нами було визначено рівні сформованості діалогічних умінь дітей середнього дошкільного віку для узагальнення результатів: *достатній, середній, низький*.

Достатній рівень (7 -8 балів) характеризувався сформованою здатністю ініціювати діалог, вмінням самостійно звертатися до співрозмовника. Діти зазначеного рівня здатні самостійно ставити запитання та відповідати на них, добирати слова за темою та будувати поширені речення. Діалог відбувається

у нормальному для дитини темпі, без тривалих пауз і допомоги співрозмовника. Діти добре володіють повсякденним мовленнєвим етикетом, складають діалоги за картинками.

Середній рівень (4-6 балів) характеризувався несформованою потребою ініціювати та вступати в діалог. Дитина час від часу потребує стимулювання з боку дорослого щодо ведення діалогу. Спостерігаються труднощі у відтворенні тексту, відсутність логічної послідовності, самостійності у веденні діалогу. Під час розпитування діти часто відволікаються, втрачають інтерес. Спостерігаються паузи. Мовленнєвий етикет вживається лише у добре завчених ситуаціях (вітання, прощання, прохання). Дитина здатна відповідати на запитання, але сама запитує рідко. Діалоги малозмістовні, відображають думки і висловлювання дорослих.

Низький рівень (0-3 бали) характеризувався відсутністю у дитини видимого інтересу ініціативності при спілкуванні. Спостерігається порушення в структурі діалогу, а також бідність, неточність лексики. Діти здатні відповідати на різні типи запитань односкладними відповідями «Так», «Ні» та інше, проте формулювати самостійно запитання не можуть. Виконують мовленнєві інструкції лише після багаторазового повторення. Діалоги за картинками придумати не можуть.

Далі опишемо діагностичний інструментарій для виявлення стану сформованості діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.

Оцінювання кожного діагностичного завдання здійснювалося за 3- бальною шкалою.

Діагностичне завдання №1. Ігрова вправа «Знайомство»

Мета: діагностувати вміння ініціювати діалог

Обладнання: іграшковий мікрофон, іграшка ведмедик

Опис завдання: дитині пропонується «познайомитися» з ведмедиком.

Інструкція:

– До тебе прийшов новий товариш. Давай познайомимся з ним! Як ти з ним привітаєшся? Що ти йому скажеш? А що можеш запитати про нього?

Оцінювання завдання:

2 бали – самостійно звертається, вміє використовувати мовні формули.

1 бал – починає діалог з допомогою дорослого.

0 балів – не звертається, не починає діалог.

Діагностичне завдання №2. Ігрова вправа «Телефон»

Мета: діагностувати вміння вести діалог

Обладнання: два іграшкові телефони

Опис завдання: дитині пропонується уявити, що вона телефонує товаришу. Логопед виконує роль співрозмовника. Завдання – підтримати розмову.

Інструкція:

– Уяви, що ти телефонуєш своєму товаришу. Що ти йому скажеш? Запитай, що він робить, або запроси його кудись. А я буду твоїм товаришем і відповім тобі.

Оцінювання завдання:

2 бали – відповідає повно, ставить запитання, підтримує діалог, дотримується черговості висловлювань.

1 бал – відповідає коротко, запитання формує рідко, діалог не послідовний.

0 балів – не відповідає або відповідає невідповідно.

Діагностичне завдання №3 «Склади діалог за малюнком»

Мета: діагностувати вміння будувати діалог за серією малюнків.

Обладнання: серія сюжетних малюнків «Діти в магазині», «На дитячому майданчику», «У гостях».

Опис завдання: дитині пропонується серія малюнків, на яких зображено ситуацію спілкування між двома персонажами. Завдання – придумати, що говорять герої на кожному малюнку, і скласти з цього діалог.

Інструкція:

- Подивися будь ласка, що роблять діти на цих картинках.
- Як ти думаєш, що вони говорять один одному?
- Давай разом придумаємо їхню розмову.

Оцінювання завдання:

2 бали – використовує повні та граматично правильні речення.

1 бал – використовує прості речення з помилками.

0 балів – використовує окремі слова, речення відсутні або не правильні.

Діагностичне завдання №4. Ігрова вправа «Розмова білочок»

Мета: діагностувати вміння розуміння змісту діалогу

Обладнання: іграшкові білочки

Опис завдання: дитині пропонується послухати діалог двох білочок (за допомогою іграшок). Після прослуховування дитина відповідає на запитання за змістом.

Інструкція:

– Послухай, як розмовляють білочки. А потім я тебе запитав, про що вони говорили.

Приклад діалогу:

- Привіт білочко! Куди ти несеш горішки?
- У дупло, запасаю на зиму. А ти що робиш?
- Я шукаю ще жолуді.

Запитання після прослуховування:

- Хто розмовляв?
- Про що вони говорили?
- Куди білочка несла горішки?
- Що робила інша білочка?

Оцінювання завдання:

2 бали – добре розуміє ситуацію, відповіді адекватні та змістовні.

1 бал – частково розуміє зміст, відповіді уривчасті або з допомогою.

0 балів – не розуміє запитань, відповіді не пов'язані з ситуацією.

Зазначений діагностичний комплекс дозволяє оцінити рівень сформованості діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з типовим мовленнєвим розвитком та з мовленнєвими труднощами.

2.2. Рівень стану сформованості розвитку діалогічного мовлення в дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами

На основі проведеного дослідження нами було здійснено аналіз стану сформованості діалогічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку з типовим мовленнєвим розвитком та у дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.

Результати кожного з завдань оцінювалося за 3- бальною шкалою.

Загальний результат рівня сформованості діалогічного мовлення кожною дитиною оцінювалися за рівневою шкалою: достатній, середній та низький рівень. Результати представлені у таблиці 2.2., 2.3.

Таблиця 2.2

Стан сформованості рівня розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з типовим мовленнєвим розвитком

№	Ім'я дитини	Ініціювання діалогу	Ведення діалогу	Повнота висловлювань	Розуміння змісту	Сума балів	Рівень
1	Ангеліна	2	2	2	2	8	достатній
2	Маргарита	1	2	2	1	6	середній
3	Амалія	2	2	2	2	8	достатній
4	Артем	1	2	1	2	6	середній
5	Ліля	2	2	2	2	8	достатній
6	Марина	1	2	2	2	7	достатній
7	Юра	1	1	2	2	6	середній

Таблиця 2.3

**Стан сформованості рівня розвитку діалогічного мовлення дітей
середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами**

№	Ім'я дитини	Ініціювання діалогу	Ведення діалогу	Повнота висловлювань	Розуміння змісту	Сума балів	Рівень
1	Аліса	0	1	1	0	2	низький
2	Іван	1	0	1	1	3	низький
3	Лев	1	1	1	1	4	середній
4	Катя	0	1	1	1	3	низький
5	Вероніка	0	1	1	1	3	низький
6	Святослав	0	1	1	1	3	низький
7	Альберт	1	2	2	2	7	достатній

Нижче представлено опис результатів констатувального експерименту по кожному з діагностичних завдань.

Аналіз результатів діагностичного завдання №1 представлено графічно на рис.2.1.

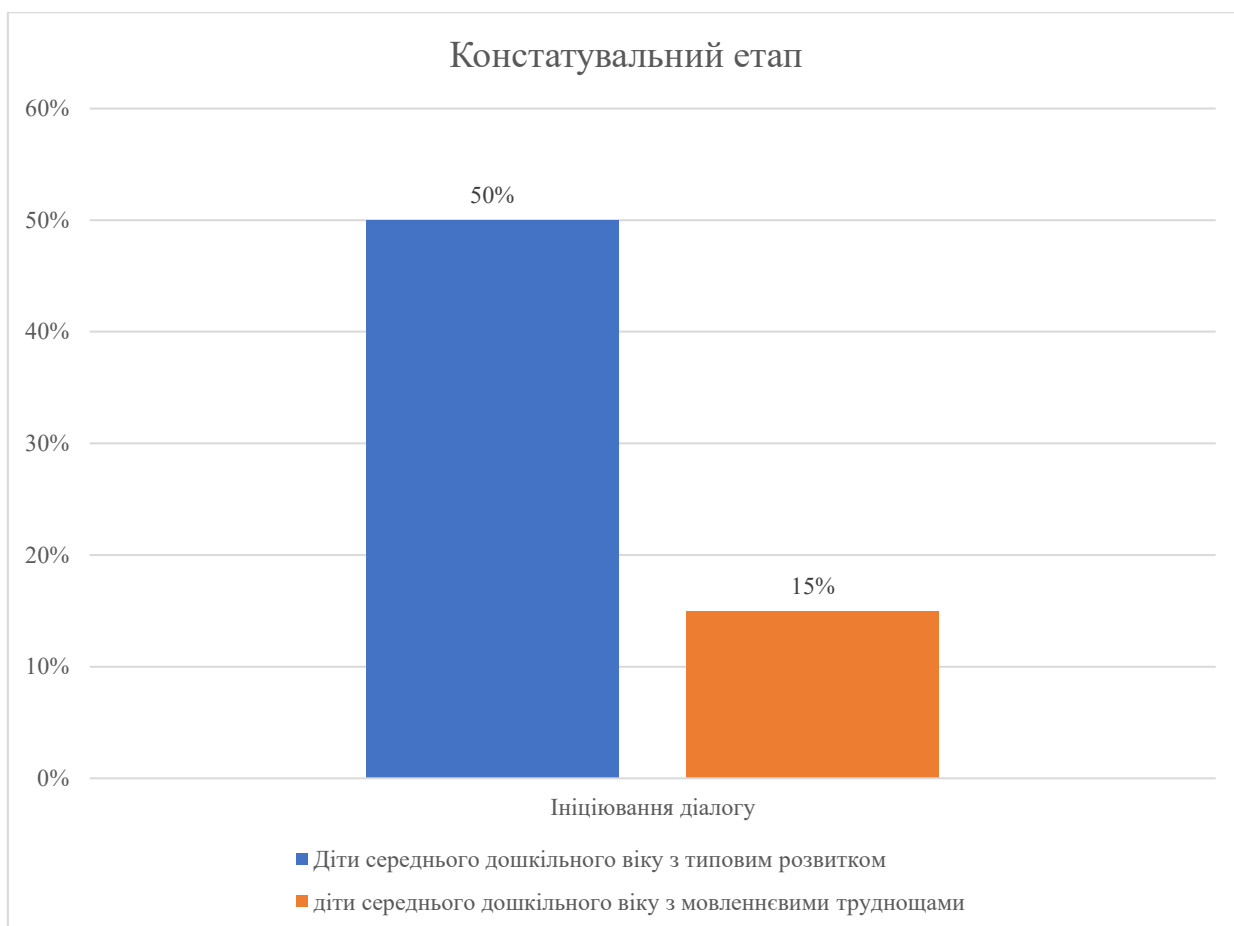

Рис.2.1. Показники діагностичного завдання № 1 (у%)

На констатувальному етапі після обробки результатів нами було з'ясовано, що вміння самостійно ініціювати діалог можуть 50% дітей з типовим мовленнєвим розвитком та 15% дітей з мовленнєвими труднощами. Більшість дітей з мовленнєвими труднощами не виявляють самостійності у початку спілкування, потребують стимулювання дорослого.

Аналіз результатів діагностичного завдання №2 представлено графічно на рис.2.2.

Рис.2.2. Показники діагностичного завдання № 2 (у %)

На констатувальному етапі після обробки результатів нами було з'ясовано, що 65% дітей з типовим мовленнєвим розвитком здатні впевнено підтримувати розмову, уміють реагувати на запитання, дотримуються черговості реплік. 35% дітей з мовленнєвими труднощами здатні підтримувати спілкування, але потребують підказок і допоміжних запитань від дорослого.

Аналіз результатів діагностичного завдання №3 представлено графічно на рис.2.3.

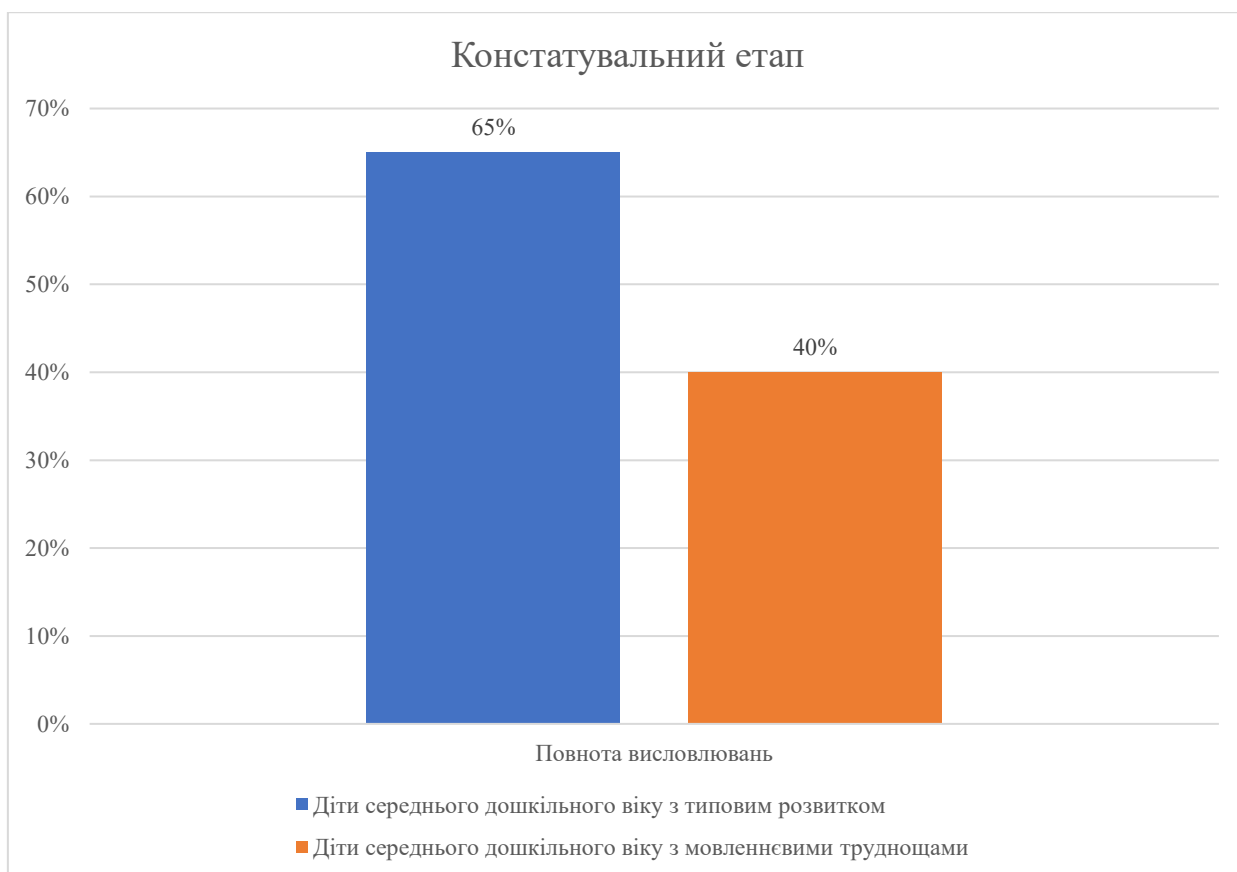

Рис.2.3. Показники діагностичного завдання № 3 (у %)

На констатувальному етапі після обробки результатів нами було з'ясовано, що 65% дітей середнього дошкільного віку з типовим мовленнєвим розвитком вміють висловлюватися розгорнуто, використовують граматично правильні структури речення, вміють добирати лексику за темою. 40% дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами у висловлюваннях можуть використовувати прості речення, відповіді переважно короткі, односкладові.

Аналіз результатів діагностичного завдання №4 представлено графічно на рис.2.4.

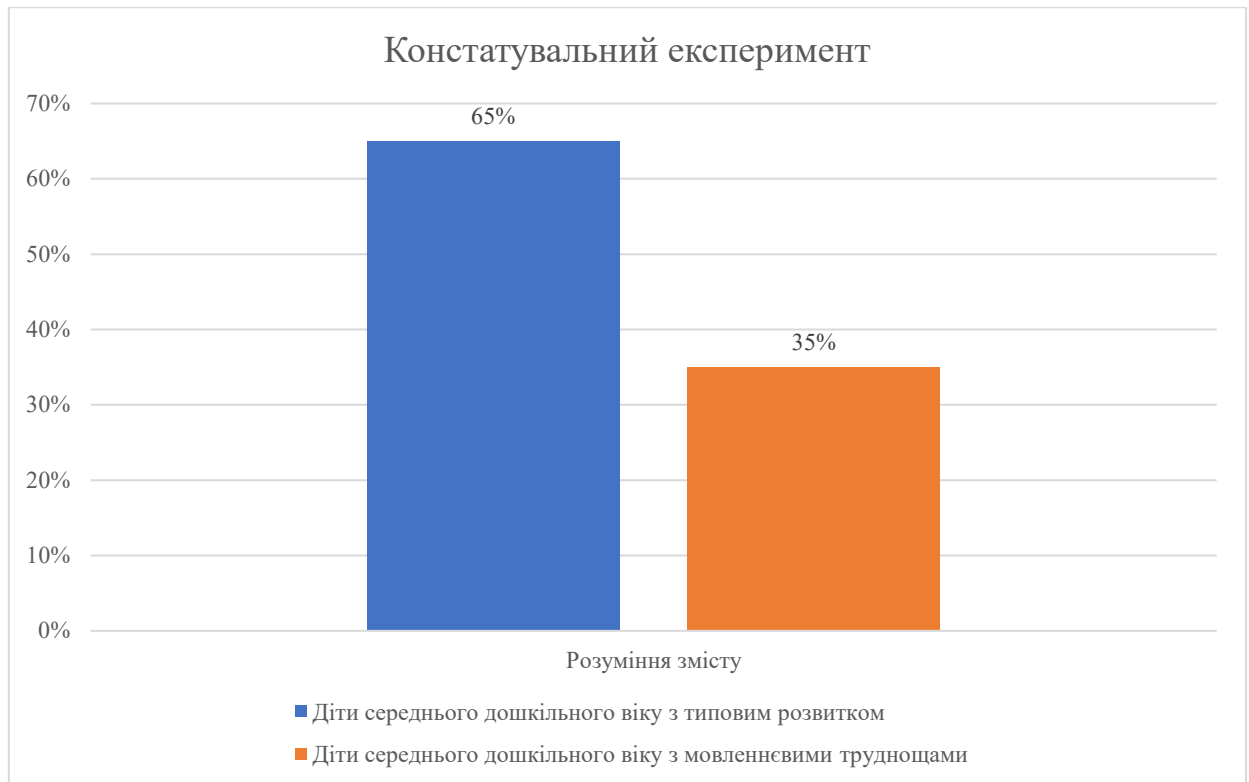

Рис.2.4. Показники діагностичного завдання № 4 (у %)

На констатувальному етапі після обробки результатів нами було з'ясовано, що 65% дітей середнього дошкільного віку з типовим мовленнєвим розвитком розуміють ситуацію спілкування, правильно відповідають на запитання за змістом, зберігають логіку діалогу. 35% дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами розуміють загальний зміст діалогу, однак іноді неправильно інтерпретують ситуацію або змішують репліки персонажів.

Отже, на основі проведеного дослідження за кожним діагностичним завданням нами було здійснено аналіз сформованості діалогічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку з типовим мовленнєвим розвитком та у дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.

Результати сформованості діалогічного мовлення оцінювалися за рівневою шкалою:

0 – 3 бали – низький рівень сформованості діалогічного мовлення;

4 – 6 балів – середній рівень сформованості діалогічного мовлення;

7 – 8 балів – достатній рівень сформованості діалогічного мовлення.

Аналіз результатів представлено графічно на рис.2.5.

Рис.2.5. Показники рівня сформованості діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку

За результатами діагностики рівня сформованості діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з типовим мовленнєвим розвитком було визначено, що 57% дітей мають достатній рівень сформованості діалогічного мовлення, середній рівень сформованості діалогічного мовлення продемонстрували 43% дітей, низький рівень сформованості діалогічного мовлення не виявлено в дітей середнього дошкільного віку з типовим мовленнєвим розвитком.

За результатами діагностики рівня сформованості діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами було визначено, що 14% дітей мають достатній рівень сформованості

діалогічного мовлення, середній рівень сформованості діалогічного мовлення мають теж 14%, а в 72 % низький рівень сформованості діалогічного мовлення.

Отже, результати кількісного аналізу свідчать, що більшість дітей середнього дошкільного віку з типовим розвитком мовлення мають достатній рівень сформованості діалогічного мовлення, тоді як у дітей цього ж віку з мовленнєвими труднощами переважає низький рівень його сформованості. Якісний аналіз показав, що діти з типовим мовленнєвим розвитком здатні самотійно ініціювати діалог, підтримувати його, відповідати на запитання та формулювати власні репліки. Їхні висловлювання здебільшого повні, логічні та граматично правильні. Натомість діти з мовленнєвими труднощами демонструють суттєві проблеми: більшість не ініціюють діалог, дають короткі або нерелевантні відповіді, не ставлять запитання. Їхні висловлювання часто обмежуються окремими словами або простими реченнями з граматичними помилками, що знижує комунікативну ефективність і ускладнює встановлення мовленнєвого контакту.

Констатувальне дослідження підтвердило суттєву різницю у рівнях сформованості діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з типовим мовленнєвим розвитком та дітей з мовленнєвими труднощами. У групі з типовим розвитком переважає достатній рівень (57%), тоді як у групі з мовленнєвими труднощами – низький рівень (72%).

Основні труднощі дітей з мовленнєвими труднощами полягають у:

- невмінні самотійно ініціювати діалог;
- недостатньому вмінні ставити запитання і підтримувати розмову;
- неповних та граматично неправильних висловлюваннях.

Отримані результати підтверджують доцільність і необхідність цілеспрямованої логопедичної роботи щодо підвищення рівня розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами та передбачає розроблення та впровадження методики розвитку діалогічного мовлення для дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами дидактичних ігор.

Висновки до другого розділу

На констатувальному етапі експериментального дослідження нами було визначено рівень сформованості діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами. З цією метою було підібрано, адаптовано та апробовано діагностичні завдання, спрямованих на виявлення стану розвитку основних компонентів діалогічного мовлення.

Окреслено критерії за якими оцінювалися навички розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку, що дозволило об'єктивно простежити динаміку та рівень сформованості діалогічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку.

Проведена діагностика та порівняння рівнів розвитку діалогічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку з типовим мовленнєвим розвитком та у дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.

У ході проведеної діагностики стану сформованості діалогічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами було встановлено, що на достатньому рівні перебуває 14% ; середньому – 14%; низькому – 72%. Отже, більшість дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами мають низький рівень розвитку сформованості діалогічного мовлення.

Детальний аналіз результатів свідчить, що найбільші труднощі спостерігалися у сфері ініціювання діалогу, підтриманні послідовності реплік, а також розуміння змісту висловлювань співрозмовника.

Такі особливості мовленнєвої діяльності зумовлюють низький рівень комунікативної активності, обмеженість мовленнєвих контактів з однолітками та дорослими, ускладнює формування повноцінного діалогічного мовлення, що негативно впливає на соціальну адаптацію дітей у колективі.

Отже зауважимо, що за результатами контрольного етапу дослідження було виявлено наявність суттєвих труднощів у формованості діалогічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами,

що вказує на необхідність розроблення цілеспрямованої корекційно – розвивальної роботи.

Подальший формувальний етап експерименту передбачає створення та впровадження методики розвитку діалогічного мовлення для дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами на використанні дидактичних ігор, як ефективного засобу розвитку діалогічного мовлення.

Таким чином, результати констатувального етапу дослідження стали підґрунтям для подальшого формувального експерименту, спрямованого на підвищення рівня розвитку діалогічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.

РОЗДІЛ 3.

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

3.1. Обґрунтування змісту методики розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами дидактичних ігор

Формувальний етап педагогічного експерименту передбачав розробку методики розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами дидактичних ігор.

На основі результатів констатувального етапу дослідження, який засвідчив низький рівень сформованості діалогічного мовлення у більшості дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами, нами було розроблено методику розвитку діалогічного мовлення для дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами дидактичних ігор. Методика ґрунтується на провідних принципах: діяльнісному (мовлення формується у процесі практичної взаємодії), комунікативному (зміст навчання спрямовано на реальні мовленнєві ситуації), ігровому (опора на ігрову мотивацію), індивідуальному (урахування рівня мовленнєвого розвитку кожної дитини) та принципі поступового ускладнення мовленнєвих завдань.

Формувальний етап експерименту був спрямований на вдосконалення діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами шляхом систематичного використання дидактичних ігор (Додаток А). Метою цього етапу було підвищення рівня розвитку діалогічного мовлення, розвиток здатності ініціювати, вміння підтримувати, вести та завершувати діалог, а також формування інтересу до спілкування.

Формувальний етап тривав 4 тижні і передбачав три заняття на тиждень тривалістю 20 хвилин кожне. Заняття проводилося в експериментальній підгрупі, що нараховувала 7 дітей в умовах освітнього процесу закладу

дошкільної освіти у логопедичному кабінеті, з використанням дидактичного матеріалу, підбраного відповідно до індивідуальних особливостей дітей.

Завдання формувального етапу дослідження: за допомогою дидактичних ігор розвивати діалогічне мовлення у дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.

Отже, на етапі формувального експерименту дослідження була проведена методика розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами дидактичних ігор.

Нами було визначено завдання методики:

1. Розвивати вміння ставити запитання і відповідати на них.
2. Формувати граматично правильні й змістовні висловлювання.
3. Розширювати словниковий запас.
4. Розвивати вміння слухати співрозмовника та реагувати на його репліку.
5. Сприяти соціалізації дитини через мовленнєву взаємодію.

Принципи реалізації методики:

- **ігровий принцип** – провідна роль дидактичної гри у формуванні діалогічних умінь;
- **доступність** – завдання відповідають віковим та мовленнєвим можливостям дітей;
- **систематичність** – послідовне ускладнення завдань, поетапний перехід від ситуативного діалогу до умовно-комунікативного;
- **активна участь** – використання парних ігор, рольових ігор та ігор-драматизацій.

Очікувані результати впровадження методики:

- зростання рівня сформованості ініціювання діалогу;
- розширення мовленнєвих засобів у діалозі;
- удосконалення вміння слухати та відповідати на запитання співрозмовника.

Форми роботи:

- індивідуальні логопедичні заняття;
- малі групи (2 – 4 дитини);
- ігрові вправи в повсякденному спілкуванні.

Методика формувального етапу реалізовувалася за такими напрямками:

1. Розвиток мовленнєвої ініціативи. Робота спрямовувалася на формування вміння дітей самостійно починати розмову, звертатися до співрозмовника, використовувати мовленнєві формули вітання, прохання, подяки, прощання. Для цього застосовувалися ігри: «Давай познайомимось!», «Чарівна скринька», «Запрошення на день народження».

2. Формування навичок ведення діалогу. Завдання полягало у виробленні вмінь підтримувати розмову, реагувати на репліки партнера, дотримуватися черговості висловлювань, ставити прості запитання. Використовувалися ігри: «Телефонна розмова», «Про що розмовляють тваринки?», «У магазині».

3. Розвиток лексико-граматичної правильності мовлення. Вправи були спрямовані на уточнення словника, узгодження слів у реченнях, добір відповідних слів за змістом діалогу. Для цього проводилися ігри: «Ми у зоопарку», «Підбери пару», «Кого зустрів Колобок?».

4. Формування розуміння змісту діалогу. Завдання полягало у розвитку слухової уваги, уміння виділяти головну думку висловлювань, логічно поєднувати репліки. Цей напрям реалізовувався через ігри «Розмова двох котиків», «Вгадай, хто говорить?», «Телефонна розмова з другом».

Кожне заняття мало чітку структуру: мотиваційний етап (створення ситуації спілкування) → ігрово-діяльнісний етап (виконання основної гри) → рефлексивний етап (обговорення, оцінка власних висловлювань). Поступово ігри ускладнювалися: від відтворення коротких реплік за зразком дорослого до самостійного складання зв'язних діалогів.

Формувальний етап мав корекційно-розвивальне спрямування: у процесі гри діти не лише засвоювали мовленнєві зразки, а й набували досвіду

емоційного спілкування, вчилися слухати, ставити запитання, уточнювати, відповідати, проявляти ініціативу. Таким чином, формувальна робота забезпечила створення сприятливого мовленнєвого середовища, у якому кожна дитина мала змогу поступово розвивати власну комунікативну компетентність.

Заняття 1. «Знайомимося з друзями!»

Мета: розвивати мовленнєву ініціативу та активність дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами; формувати навички використання етикетних формул (вітання, представлення, запитання, прощання); створити позитивну мотивацію до спілкування та сприятливу атмосферу взаємодії в групі.

Завдання:

- навчити дітей починати діалог, звертатися до співрозмовника;
- розвивати уміння ставити запитання та відповідати на них;
- удосконалювати зв'язність та граматичну правильність висловлювань;
- виховувати доброзичливість, інтерес до мовленнєвої взаємодії.

Обладнання: іграшки (їжачок, зайчик, ведмедик, лялька тощо), «чарівна скринька» з дрібними предметами (м'яч, ложка, машинка, бантик, лялька), іграшковий мікрофон, дзеркальце, картки з етикетними словами («Привіт!», «Мене звати...», «Як тебе звати?», «До побачення!»).

Тривалість: 20 хвилин.

Форма проведення: індивідуально.

Структура заняття:

Мотиваційний етап – 3 хв

Ігрово-діяльнісний етап – 15 хв

Рефлексивно-підсумковий етап – 2 хв

Хід заняття

I. Мотиваційний етап (3 хв.)

Логопед створює ігрову ситуацію:

– Сьогодні до нас завітали нові друзі – іграшки. Але вони трохи соромляться, бо нікого не знають. Давай допоможемо їм познайомитись і навчимося говорити як справжні друзі.

Педагог проводить коротку бесіду, пригадує з д, як потрібно вітатися, як називати себе. Демонструє картки з етикетними словами («Привіт!», «Мене звати...», «Як тебе звати?», «До побачення!»).

II. Ігрово-діяльнісний етап (15 хв.)

Дидактична гра «Давай познайомимось!»

Мета гри: розвивати мовленнєву ініціативу, формувати навички привітання, представлення себе та співрозмовника, уміння ставити прості запитання.

Правила гри:

- вітатися і називати своє ім'я;
- ставити запитання співрозмовнику;
- прощатися після розмови.

Хід гри:

Логопед говорить:

– У нас багато іграшок, але вони сумують, бо не знають, як познайомитись. Послухайте, як я допоможу їм.

Демонструє діалог між двома іграшками (їжачок і зайчик):

Їжачок: «Привіт! Мене звати Колючка. А тебе?»

Зайчик: «Привіт! А мене – Вуханьчик.»

Їжачок: «Я люблю гратися м'ячиком. А ти?»

Зайчик: «Я теж! Давай завтра пограємось разом!»

Обоє: «Бувай!»

Дитина повторює за логопедом, потім самостійно розігрує знайомство між своїми іграшками.

Педагог стежить за інтонацією, послідовністю реплік, дає підказки при потребі («Як ти привітаєшся?», «Що ти скажеш, коли прощаєшся?»).

Очікуваний результат: дитина самотійно називає себе, звертаються до співрозмовника, підтримує коротку розмову.

III. Підсумковий етап (2 хв.)

- Як ми сьогодні спілкувалися?
- Які слова допомагають бути чемними?
- Чи було тобі цікаво знайомитися з іграшками?

Дитина отримує «усмішку» або маленький наліпок за активність.

Таблиця 3.1

Оцінювання діалогічного мовлення на занятті за критеріями

Критерій	0 балів	1 бал	2 бали
Ініціювання діалогу	не вітається, мовчить	реагує після підказки	вітається самотійно
Ведення діалогу	не відповідає	короткі, уривчасті фрази	повні, логічні репліки
Повнота висловлювань	окремі слова	прості речення	поширені речення
Розуміння змісту	не розуміє запитань	частково	адекватно відповідає

Очікувані результати заняття:

- діти проявляють мовленнєву активність, виявляють ініціативу у знайомстві;
- вміють вітатися, представлятися, прощатися;
- ставлять та відповідають на прості запитання;
- дотримуються черговості висловлювань, розмовляють доброзичливо.

Заняття 2. «Телефонна розмова»

Мета: формувати вміння дітей вести діалог під час телефонної розмови; розвивати навички слухання, послідовності та черговості реплік;

удосконалювати інтонаційну виразність і мовленнєву ввічливість; сприяти розвитку самостійності у побудові коротких діалогів.

Завдання:

- закріпити мовленнєві етикетні формули телефонного спілкування (вітання, запит, подяка, прощання);
- навчити підтримувати і завершувати розмову;
- формувати правильну інтонацію та логічну послідовність у висловлюваннях;
- виховувати уважність до співрозмовника, бажання спілкуватися чемно.

Обладнання: дитячі телефони (іграшкові або макети), іграшка-зайчик, картки із зображеннями «телефону», «лікаря», «таксі», ілюстрації до сюжетів телефонних розмов, дзвіночок або аудіосигнал для імітації дзвінка.

Тривалість: 20 хвилин.

Форма проведення: індивідуально.

Структура заняття:

Мотиваційний етап – 3 хв

Ігрово-діяльнісний етап – 15 хв

Рефлексивно-підсумковий етап – 2 хв

Хід заняття

I. Мотиваційний етап (3 хв.)

Логопед створює проблемну ситуацію:

- До нас завітав Зайчик. Він захворів і хоче поїхати до лікаря, але не знає, як викликати таксі. У нього є телефон, та він не вміє правильно говорити. Давай навчимо Зайчика розмовляти по телефону!

Обговорення: Як ми говоримо, коли телефонуємо? Що кажемо спочатку? А як закінчуємо розмову?

Дитина пригадують слова-формули: «Алло!», «Добрий день!», «Дякую!», «До побачення!»

Логопед демонструє на картках порядок телефонного етикету.

II. Ігрово-діяльнісний етап (15 хв.)

Дидактична гра «Телефонна розмова»

Мета: навчити дітей дотримуватись послідовності реплік, будувати короткі діалоги у телефонному спілкуванні, розвивати чіткість мовлення.

Правила гри:

- говорити чітко й ввічливо;
- не перебивати співрозмовника;
- розмову починати та завершувати словами привітання й прощання.

Хід гри

Логопед демонструє приклад телефонного діалогу:

- Алло! Доброго ранку! Це служба таксі?
- Так, слухаю.
- Мені потрібно таксі до лікаря.
- Назвіть, будь ласка, адресу.
- Вулиця Лісова 3.
- Машина скоро приїде. До побачення!
- Дякую, до побачення!

Після прослуховування логопед пропонує дітям виконати роль Зайчика, який викликає таксі. Кожна дитина по черзі «дзвонить» і веде коротку розмову, педагог грає роль оператора служби.

Далі ролі міняються: дитина – «оператор», логопед – «пасажир».

Завдання: допомогти Зайчику доїхати до лікаря, ввічливо завершити дзвінок.

Методичні прийоми: показ зразка, інтонаційне наслідування, стимулювання ініціативи («Що скажеш, коли оператор відповість?»), поетапне розширення діалогу.

III. Рефлексивно-підсумковий етап (2 хв.)

Бесіда-узагальнення:

- Які слова ми говоримо, коли телефонуємо?
- Чому важливо не перебивати співрозмовника?
- Як зробити розмову приємною?

Логопед демонструє плакат «Телефонна пам'ятка»:

Починай – вітайся → Слухай уважно → Говори спокійно → Прощайся чемно.

Дитина отримує наліпку «Ввічливий співрозмовник».

Оцінювання відбувається за попередньою таблицею.

Заняття 3. «Ми у зоопарку»

Мета: розвивати діалогічне мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами; формувати вміння ставити запитання і відповідати на них; розширювати словниковий запас назв тварин, їхніх дій та ознак; удосконалювати граматичне оформлення речень і зв'язність висловлювань; виховувати інтерес до природи, уважність, емоційно-позитивне ставлення до спілкування.

Завдання:

- вчити дітей описувати тварин, дії та ознаки за зразком логопеда;
- розвивати навички побудови коротких діалогів;
- тренувати узгодження прикметників з іменниками;
- формувати культуру слухання та черговість реплік у спілкуванні.

Обладнання: картинки або фігурки тварин (ведмідь, лев, слон, заєць, мавпа, жираф, пінгвін); сюжетні ілюстрації «Зоопарк»; фішки для оцінки участі; плакат «Тварини і їх дії».

Тривалість: 20 хвилин.

Форма проведення: індивідуально.

Структура заняття:

Мотиваційний етап – 3 хв

Ігрово-діяльнісний етап – 15 хв

Рефлексивно-підсумковий етап – 2 хв

Хід заняття

I. Мотиваційний етап (3 хв.)

Логопед створює ігрову ситуацію:

– Сьогодні ми вирушимо до зоопарку! Там живуть різні тварини. Але щоб потрапити туди, треба показати, що ми вміємо гарно говорити й уважно слухати.

Проводиться коротка мовленнєва розминка:

– Хто як говорить? (Реве – лев, мукає – корова, гавкає – собака тощо.)

– А тепер пригадаємо, як виглядають ці тварини.

II. Ігрово-діяльнісний етап (15 хв.)

Дидактична гра «Ми у зоопарку»

Мета гри: формувати вміння складати діалог, ставити запитання, давати відповіді, описувати дії та ознаки об'єктів.

Матеріал: картинки або фігурки тварин.

Правила гри:

- говорити по черзі;
- починати діалог словами: «Я бачу...», «А що робить...?», «Який він/вона?»;
- уважно слухати партнера і не повторювати відповіді попередніх.

Хід гри

Логопед запрошує дітей «відвідати зоопарк» і показує картку із зображенням ведмедя.

Перший діалог (зразок):

Логопед: Кого ти бачиш?

Дитина: Я бачу ведмедя.

Логопед: Що він робить?

Дитина: Він спить.

Логопед: А який він?

Дитина: Великий і пухнастий.

Далі логопед демонструє картки з іншими тваринами (мавпа, слон, лев, заєць). Дитина описує обрану тварину, використовуючи структуру запитань.

Приклад діалогу між дитиною і логопедом:

- Я бачу слона.
- А що він робить?
- Він купається у воді.
- А який він?
- Великий, сірий і добрий.

Методичні прийоми: наслідування, моделювання діалогу, підказки-картки («Що робить?», «Який?», «Де живе?»), емоційне підкріплення («молодець», «чудово описав»).

III. Рефлексивно-підсумковий етап (2 хв.)

Бесіда:

- Яких тварин ми бачили в зоопарку?
- З якою тваринкою було найцікавіше спілкуватися?
- Сьогодні ти був справжніми екскурсоводами! Ти вчився не лише бачити, а й розповідати, слухати і запитувати.

Дитина отримує наліпку «Добрий співрозмовник».

Подальші заняття формульовального етапу, що продовжують системну роботу з розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами, представлені у вигляді узагальнюючої таблиці 3.2., де подано їхній зміст, тематику, цілі, засоби реалізації та основні дидактичні ігри. Така форма подання дає змогу цілісно побачити структуру методики, послідовність формування мовленнєвих умінь та логіку переходу від відтворення мовленнєвих зразків до самостійного діалогу.

Детальніше ознайомитися з заняттями можна в (Додаток Б)

Таблиця 3.2

**Тематика та зміст занять з розвитку діалогічного мовлення дітей
середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами**

№ заня ття	Назва заняття	Мета	Основні завдання	Дидактичні ігри	Очікувані результати
4	<i>Йдемо до магазину</i>	Формувати мовленнєвий етикет у побутових ситуаціях; учити ставити запитання та відповідати; дотримуватись ввічливих формул	Тренувати діалог «продавець–покупець»; розвивати інтонацію та логічну послідовність реплік	<i>У магазині</i>	Діти чемно звертаються до продавця, узгоджують репліки, використовують слова «будь ласка», «дякую»
5	<i>Хто це сказав?</i>	Розвивати слухову увагу та розуміння змісту діалогу	Вчити здогадуватися про мовця за змістом реплік; тренувати відповіді на запитання	<i>Вгадай, хто говорить?</i>	Діти впізнають персонажів за фразами, правильно реагують на звернення, розвивають слухову пам'ять
6	<i>Друзі у природі</i>	Формувати логічні зв'язки між предметами; вчити дітей узгоджувати репліки	Розвивати вміння складати короткі діалоги між взаємопов'язаними персонажами	<i>Підбери пару</i>	Діти добирають логічні пари персонажів і розігрують короткі ввічливі діалоги
7	<i>Діалог звірят</i>	Стимулювати самостійність у створенні діалогів за сюжетною картинкою	Розвивати уяву, послідовність та виразність мовлення.	<i>Про що розмовляють тваринки?</i>	Діти складають діалоги за картинками, використовують емоційно забарвлені слова

Продовж. табл. 3.2

8	<i>У гостях у Мурчика і Рижика</i>	Формувати вміння розуміти зміст діалогу, відтворювати репліки; тренувати слухову увагу.	Відновлювати діалог за зразком; розвивати логічну послідовність висловлювань	<i>Розмова двох котиків</i>	Діти слухають діалог, відповідають на запитання, самостійно продовжують розмову.
9	<i>У зайчика день народження</i>	Вчити користуватись етикетними формулами запрошення, подяки, побажання	Розвивати емоційно-комунікативну взаємодію	<i>Запрошення на день народження</i>	Діти запрошують друзів, висловлюють побажання, проявляють доброзичливість
10	<i>Викликаємо таксі</i>	Удосконалювати вміння ініціювати, підтримувати й завершувати діалог	Формувати логічну послідовність реплік; тренувати самостійне мовлення.	<i>Телефонна розмова з другом</i>	Діти самостійно ведуть телефонну розмову, дотримуються черговості висловлювань.
11	<i>В магазині (ускладнений варіант)</i>	Узагальнити знання про етикет спілкування; навчити розв'язувати комунікативні ситуації	Додавати нові ролі (черга, касир); учити аргументувати вибір товару	<i>У магазині (інтеграція з математикою)</i>	Діти складають довші діалоги, використовують пояснення та уточнення
12	<i>Екскурсоводи зоопарку</i>	Розширювати мовленнєву практику в описах і поясненнях	Удосконалювати вміння формулювати зв'язні розповіді-діалоги	<i>Ми у зоопарку (варіант «екскурсія»)</i>	Діти вживають складні речення, зв'язують фрази причиновими словами («бо», «тому що»)
13	<i>Подорож Колобка</i>	Розвивати мовленнєву ініціативу через драматизацію	Вчити будувати послідовні діалоги між персонажами казки	<i>Кого зустрів Колобок?</i>	Діти беруть участь у ляльковій виставі, самостійно відтворюють діалоги героїв

Продовж. табл. 3.2

14	Підбери пару (повторення, творче ускладнення)	Узагальнити знання про структуру діалогу; вчити створювати «міні-комікси»	Формувати навички побудови діалогів із кількох частин	Підбери пару + «Комікс»	Діти створюють послідовні діалоги, об'єднані спільною темою
15	Радіотеатр: хто говорить?	Розвивати слухову увагу, інтонаційну виразність і розуміння підтексту	Сприймати діалог без візуальної опори, розрізняти емоційне забарвлення	Вгадай, хто говорить? (аудіоформат)	Діти за голосом упізнають персонажа, визначають настрій мовця
16	Підсумкове заняття Наші улюблені ігри	Узагальнити мовленнєві досягнення дітей; оцінити рівень сформованості діалогічного мовлення	Визначити динаміку розвитку; закріпити навички самостійного спілкування	Комплексна гра з елементами всіх попередніх («Телефон», «Зоопарк», «Магазин» тощо)	Діти демонструють упевненість у спілкуванні, ініціативу, правильність і логічність мовлення

Подані заняття реалізують послідовний принцип навчання – від наслідування до творчого мовлення. На початку діти діють за зразком педагога, повторюючи готові репліки; у середині формувального етапу – беруть участь у діалогах з частковою підтримкою; наприкінці – самостійно ініціюють спілкування, складають діалоги різного змісту, демонструючи сформовані мовленнєві й комунікативні вміння.

Проведена система занять формувального етапу забезпечила цілеспрямований розвиток діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами. Кожне заняття мало чітко визначену мету та завдання, спрямовані на формування комунікативної компетентності, розвиток ініціативності, послідовності висловлювань, емоційно-позитивного ставлення до спілкування.

Послідовність занять уможливила поступовий перехід від відтворення готових зразків до самостійного створення діалогів у різних життєвих ситуаціях. На початкових етапах діти опановували базові етикетні формули, учились підтримувати коротку розмову за допомогою логопеда. На середньому етапі вони демонстрували здатність самостійно будувати репліки, реагувати на запитання, висловлювати власну думку. На завершальному етапі діти брали участь у сюжетно-рольових іграх, де проявляли творчу ініціативу, використовували мовленнєві засоби відповідно до ситуації спілкування.

Дидактичні ігри сприяли створенню природного мовленнєвого середовища, у якому дитина відчувала себе впевнено, охоче висловлювала думки, навчалася слухати партнера, дотримуватися черговості висловлювань, проявляти емпатію та доброзичливість. Важливим результатом стало також збагачення словникового запасу, покращення граматичної будови мовлення, розвиток зв'язності та виразності діалогів.

Отже, формувальний етап експерименту підтвердив доцільність використання дидактичних ігор як ефективного засобу розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами. Їхня систематична та послідовна реалізація забезпечує не лише мовленнєвий, а й особистісний розвиток дитини, формує впевненість у спілкуванні та позитивну мотивацію до комунікації.

3.2. Аналіз ефективності методики розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами дидактичних ігор

На контрольному етапі експериментального дослідження нами було проведено повторну діагностику з метою виявлення ефективності впроваджених дидактичних ігор, спрямованих на розвиток діалогічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами. Діагностичні завдання були використані ті ж, які ми застосовували під час констатуючого етапу експерименту.

Результати представлені у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Діагностика рівня розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами на контрольному експерименті

№	Ім'я дитини	Ініціювання діалогу	Ведення діалогу	Повнота висловлювань	Розуміння змісту	Сума балів	Рівень
1	Аліса	1	1	1	1	4	Середній
2	Іван	2	2	1	2	7	достатній
3	Лев	1	2	2	2	7	достатній
4	Катя	2	2	1	2	7	достатній
5	Вероніка	1	1	1	1	4	середній
6	Святослав	1	1	1	1	4	середній
7	Альберт	2	2	2	2	8	достатній

Узагальнення результатів балів оцінювалося у рівнях:

- **0 – 3 бали – низький рівень** сформованості діалогічного мовлення;
- **4 – 6 балів – середній рівень** сформованості діалогічного мовлення;
- **7 – 8 балів – достатній рівень** сформованості діалогічного мовлення.

Аналіз результатів діагностичного завдання № 1 представлено на рис.

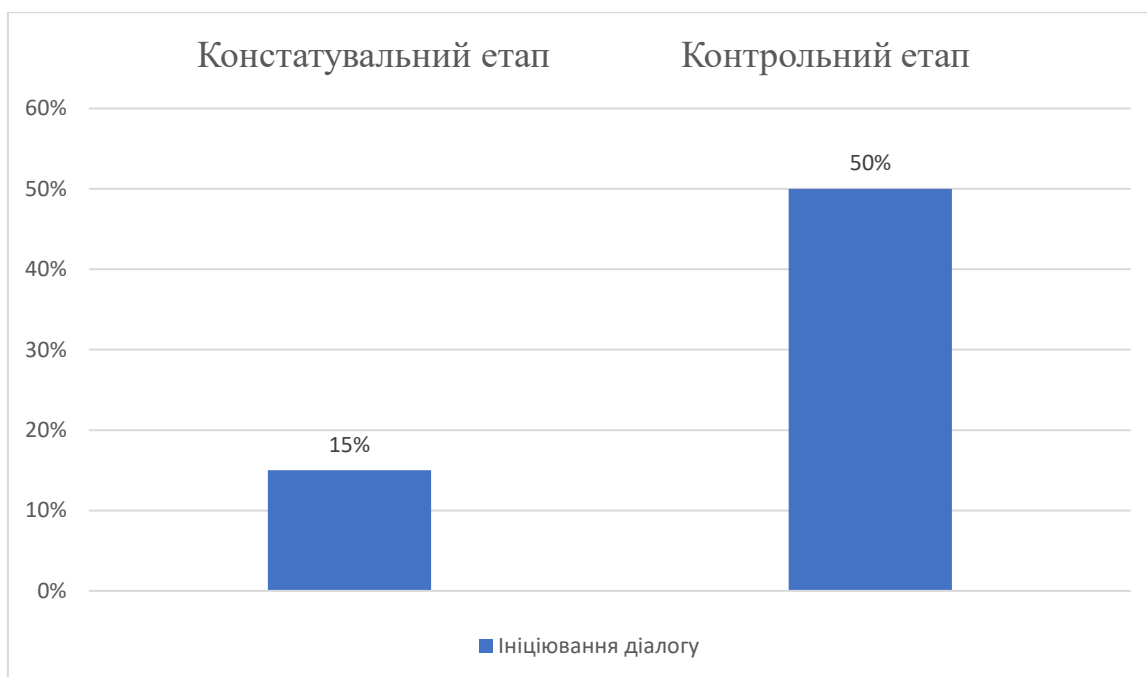

Рис. 2.6. Динаміка показників діагностичного завдання №1 (у %)

На контрольному етапі у дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами рівень уміння ініціювати діалог зріс до 50%, тобто став вищим на 35 %. Динаміка показала, що діти стали краще самостійно ініціювати розмову, ставити запитання, реагувати на висловлювання співрозмовника, виявляти значно більшу мовленнєву активність.

Аналіз результатів діагностичного завдання № 2 представлено на рис. 2.7

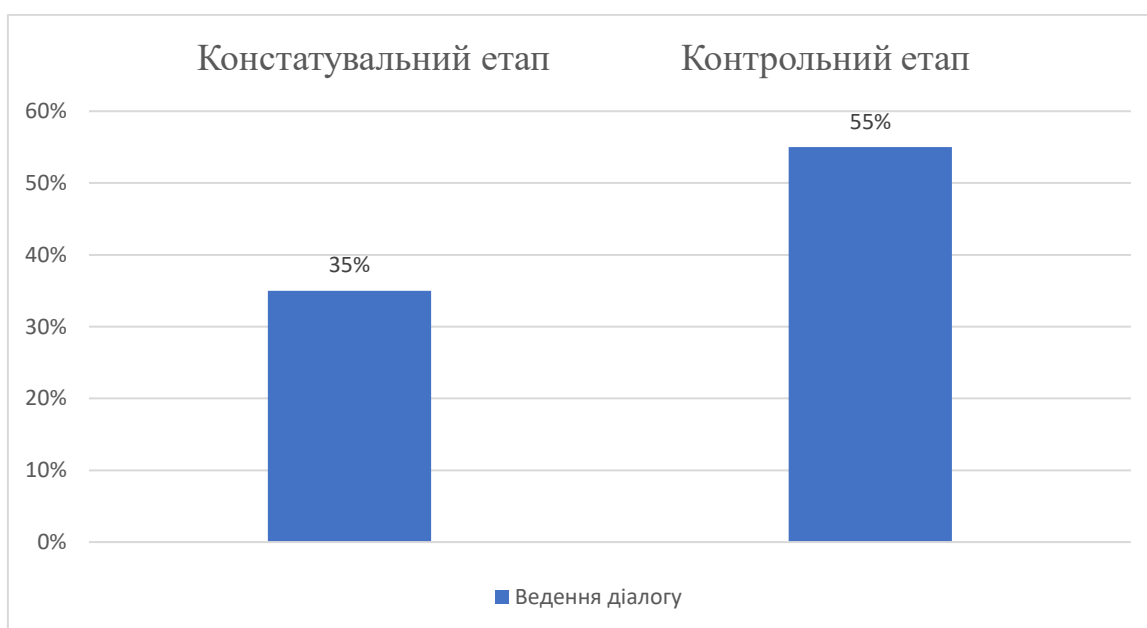

Рис. 2.7. Динаміка показників діагностичного завдання №2 (у %)

Після проведення діагностичного завдання № 2 контрольного етапу ми спостерігаємо, що показник зріс до 55%, тобто спостерігається покращення на 20%. Це означає, що після проведення корекційної роботи діти значно впевненіше стали підтримувати діалог, продемонстрували більшу активність у спілкуванні, дотримуються черговості реплік, логічно поєднують висловлювання.

Після проведення діагностичного завдання № 3 порівняно з констатувальним етапом показник зріс до 60%, тобто спостерігається покращення на 20%. Це свідчить про те, що діти почали частіше будувати повні, граматично та змістовно логічні висловлювання.

Результати діагностичного завдання № 3 представлено на рис. 2.8

Рис. 2.8. Динаміка показників діагностичного завдання №3 (у %)

Аналіз результатів діагностичного завдання № 4 представлено на рис. 2.9

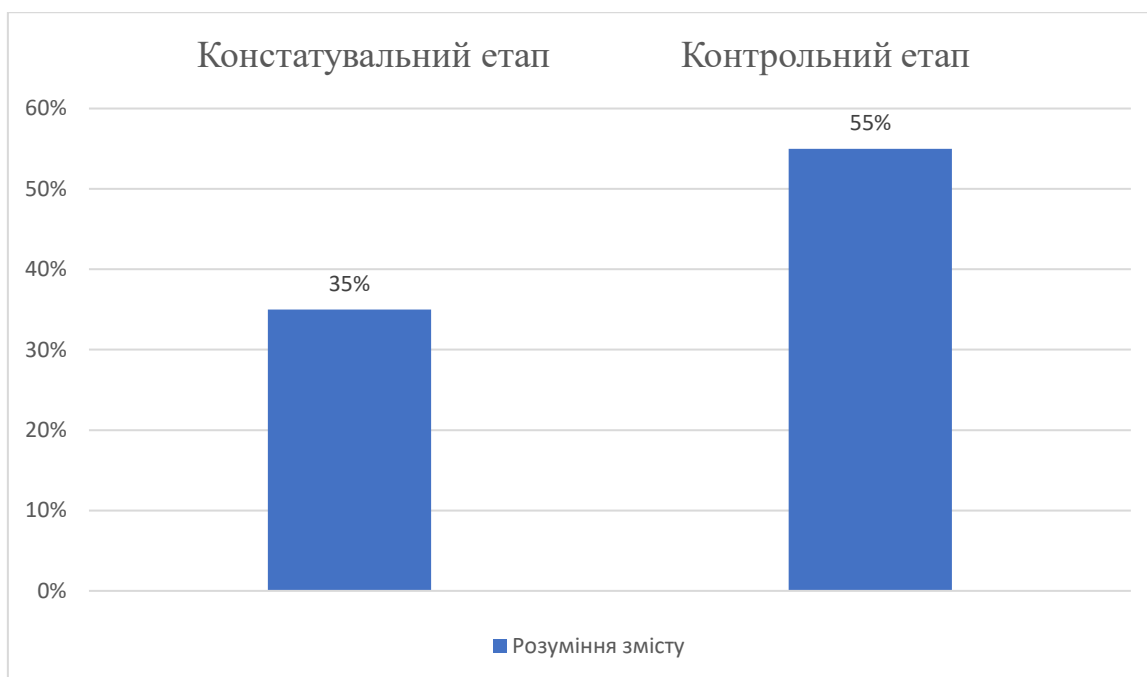

Рис. 2.9. Динаміка показників діагностичного завдання №4 (у %)

Після проведення діагностичного завдання № 4 порівняно з констатувальним етапом ми спостерігаємо позитивну динаміку. Показник підвищився до 55%, тобто відбулося зростання на 20%, що свідчить про те, що діти краще розуміють зміст висловлювань, можуть правильно інтерпретувати репліки співрозмовника та давати змістовні відповіді.

Отже, кількісний аналіз результатів показав, що дітей із **достатнім рівнем** сформованості діалогічного мовлення стало 4, що становить 57 % від загальної кількості (до формувального експерименту було 14% - 1 дитина), із **середнім рівнем** – 3 дитини, що становить 42 %, (до формувального експерименту було 14% - 1 дитина) **низький рівень** після формувального етапу не зафіксовано, тобто 0% (до формувального експерименту було 72% - 5 дітей).

Аналіз результатів представлено графічно на рис.3.1.

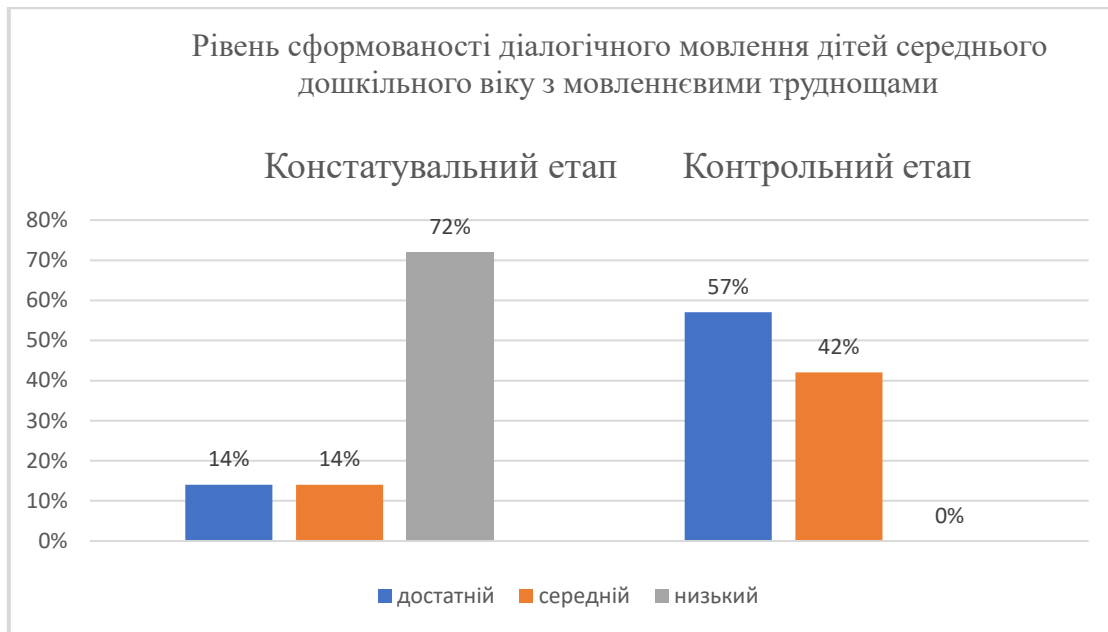

Рис.3.1. Динаміка показників рівня сформованості діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами (у %)

Результати контрольного експерименту показали позитивну динаміку у розвитку всіх компонентів діалогічного мовлення. Якщо на початковому етапі більшість дітей демонстрували низький або середній рівень сформованості, то після проведення системи занять із використанням дидактичних ігор спостерігається підвищення показників, зокрема:

- діти почали *активніше ініціювати діалог*, використовують мовленнєві формули привітання, пропозиції, звернення до співрозмовника;
- у більшості вихованців сформувалося *уміння підтримувати діалог*, ставити та відповідати на запитання, дотримуватися черговості реплік;
- підвищилася *повнота та правильність висловлювань* – діти будують розгорнуті речення, добирають слова відповідно до теми спілкування;
- покращилося *розуміння змісту діалогу*, діти почали адекватно реагувати на репліки партнера, виявляти інтерес до змісту розмови.

Таким чином, після реалізації формувального експерименту спостерігається суттєве підвищення рівня розвитку діалогічного мовлення

дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами. Це свідчить про ефективність запропонованої методики, що ґрунтується на систематичному використанні дидактичних ігор, спрямованих на стимулювання мовленнєвої активності, формування комунікативної ініціативи та розвиток мовленнєвого мислення дошкільників із мовленнєвими труднощами.

Найбільший прогрес спостерігався у таких компонентах:

- уміння ініціювати діалог (діти стали частіше починати спілкування без допомоги педагога);
- ведення діалогу (зросла самостійність, послідовність і логічність реплік);
- розуміння змісту висловлювань (діти адекватно реагували на зміни теми, розуміли емоційні відтінки).

Регулярні заняття, побудовані на основі ігрових ситуацій, сприяли не лише підвищенню мовленнєвих умінь, а й формуванню позитивного емоційного фону, мотивації до спілкування та впевненості у власних можливостях.

Усі діти показали суттєве покращення результатів, що дає підстави стверджувати: використання дидактичних ігор є ефективним засобом формування діалогічного мовлення у дітей дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.

Таким чином, результати контрольного етапу підтвердили, що запропонована методика сприяє формуванню ключових компонентів діалогічного мовлення – уміння ініціювати, підтримувати і завершувати діалог, дотримуючись норм мовленнєвого етикету.

Висновки до третього розділу

На формувальному етапі дослідження була запропонована методика розвитку діалогічного мовлення засобами дидактичних ігор для дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами, яка ґрунтується на

системному використанні дидактичних ігор як провідного засобу розвитку діалогічного мовлення. Її зміст відображає поступовий перехід від ситуативного до умовно-комунікативного діалогу, забезпечує активну участь дітей у мовленнєвій взаємодії та сприяє розвитку мовленнєвої ініціативи, граматичної правильності й логічної послідовності висловлювань. У контрольному дослідженні взяло участь 7 дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.

Під час контрольного етапу використовувалися ті ж самі діагностичні завдання, що і на констатувальному етапі дослідження.

Узагальнені показники діагностування стану сформованості діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами показали, що застосування дидактичних ігор дало позитивну динаміку.

Загальний показник розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами на контрольному етапі такі: низького рівня не зафіксовано (було 72%); середній – 42% (було 14%); достатній – 57% (було 14%).

Отже, результати дослідження підтвердили ефективність запропонованої методики розвитку діалогічного мовлення засобами дидактичних ігор для дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.

ВИСНОВКИ

Отримані результати дослідження підтверджують провідну роль мовлення у становленні та розвитку особистості дитини дошкільного віку. Мовлення виступає не лише засобом комунікації, а й важливим чинником інтелектуального, пізнавального та соціального розвитку дитини.

Особливе значення має діалогічне мовлення, адже саме воно забезпечує ефективну взаємодію дитини з оточенням, формує вміння слухати, ставити запитання, реагувати на репліки співрозмовника та підтримувати спілкування.

Сучасна дидактика, звертаючись до ігрових форм навчання, вбачає в них можливості ефективної взаємодії педагогів і вихованців. Дидакти високо оцінюють дидактичну гру та її роль в системі навчання.

Визначення науково-теоретичних засад та узагальнення психолого-педагогічних джерел з проблеми розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами дидактичних ігор дали змогу дійти наступних висновків:

Аналіз психолого-педагогічних та лінгвістичних джерел дав можливість уточнити сутність понять *«діалогічне мовлення»*, *«мовленнєві труднощі»*.

Схиляємось до думки, що діалогічне мовлення – це особливий вид мовленнєвої діяльності, який забезпечує комунікацію між співрозмовниками через обмін репліками, ініціювання та підтримання мовленнєвої взаємодії. Воно відіграє провідну роль у становленні мовленнєвої та соціальної компетентності дітей дошкільного віку, формуванні їх здатності до взаєморозуміння, співпраці та самовираження.

Започатковуючи експеримент (констатувальний, формувальний та контрольний), було визначено критерії сформованості діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами: вміння ініціювати діалог, вміння підтримувати та вести діалог, повнота та правильність висловлювань, розуміння змісту діалогу; підібрано

діагностичний інструментарій та визначені рівні діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.

У дослідженні на констатувальному етапі взяли участь 7 дітей середнього дошкільного віку з типовим мовленнєвим розвитком та 7 дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами. Було здійснено діагностичний аналіз стану сформованості діалогічного мовлення цих дітей.

Результати констатувального етапу показали, що більшість дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами мають низький рівень розвитку діалогічного мовлення. Найбільші труднощі спостерігалися у сфері ініціювання діалогу, підтримання послідовності реплік, адекватного добору мовленнєвих засобів і розуміння змісту висловлювань співрозмовника.

На формувальному етапі експерименту було впроваджено методику діалогічного мовлення засобами дидактичних ігор для дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами. На контрольному етапі після повторного діагностування (діагностичний інструментарій аналогічний констатувальному етапу) був здійснений порівняльний аналіз результатів констатувального та контрольного етапів експерименту.

На контрольному етапі рівень розвитку діалогічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами такі: низького рівня не зафіксовано (було 72%); середній – 42% (було 14%); достатній – 57% (було 14%).

Результати експериментального дослідження засвідчили позитивну динаміку рівнів сформованості діалогічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.

Отже, прийшли висновків, що систематичне включення в освітній процес дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами дидактичних ігор ефективно впливає на розвиток діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку.

Проведене дослідження довело, що дидактична гра є не лише засобом навчання, а й потужним стимулом комунікативної активності дитини. Завдяки

ігровим ситуаціям діти вчаться взаємодіяти, домовлятися, висловлювати власну думку, слухати інших, реагувати на запитання – тобто опановують діалогічне спілкування.

Подальші наукові дослідження можуть бути спрямовані на розроблення інтерактивних технологій і мультимедійних дидактичних ігор, що забезпечуватимуть індивідуалізований підхід до розвитку діалогічного мовлення, а також на вивчення ефективності поєднання ігрових та інформаційно-комунікаційних засобів у логопедичній практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агіляр Туклер В. В. Виховання ініціативності дітей старшого дошкільного віку в сюжетно-рольовій грі: дис...канд.пед.наук: спец. 13.00.08. Дошкільна педагогіка. Київ, 2020. 284 с.
2. Аніщук А. М. Інклюзивна освіта: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності «Дошкільна освіта». Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2016. 150-155 с.
3. Бабенко, О. М., Кольцова, І. В. Застосування ігрових технологій у розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення. *Віче: психологія і комп'ютери*. Ніжин, 2016. 66-72 с.
4. Базовий компонент дошкільної освіти/Державний стандарт дошкільної освіти//Нова редакція. Київ. 2021. 38 с. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення 29.09.2025).
5. Батраченко Д. В. Особливості розвитку сюжетно-рольової гри у дітей із ЗНМ. *Педагогіка здоров'я : зб. наук. пр. IX Всеукр. наук.-практ. конференція*. (м. Чернігів, 27-28 вересня 2019 р.). ДНУ «Ін-т модернізації змісту освіти». 2019. С. 254-257.
6. Богуш А. М. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2015. С. 24-28.
7. Богуш А. М. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах. Київ: Видавничий дім «Слово», 2008. 440 с.
8. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньомовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. Київ : Видавничий дім «Слово», 2006. 304 с.

9. Богуш А., Маліновська Н. Методика розвитку мовлення та навчання рідної мови дітей раннього і дошкільного віку. Київ: Видавничий дім «Слово», 2021. 336 с.
10. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика. Теорія і методика навчання дітей рідної мови: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2007. 542 с.
11. Богуш А. М., Луцан Н.І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи: навчально-методичний посібник / А.М. Богуш, Н. І. Луцан. 3-тє видання доповнене. Київ: Слово, 2014. 302 с.
12. Бондаренко Н. А. Шляхи формування зв'язного монологічного мовлення у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2013. Вип. 24. С. 30 – 34.
13. Брушневська І. М., Рібцун Ю. В. Комунікативний компонент мовленнєвої діяльності у дітей: діагностичний комплекс: навч.-метод. посіб. для роботи з дітьми із порушеннями мовлення. Запоріжжя: ЛПІС, 2020. 124 с.
14. Брушневська І. М., Рібцун Ю. В. Комунікативний компонент мовленнєвої діяльності у дітей: методика формування: навчально-методичний посібник для роботи з дітьми із порушеннями мовлення. Запоріжжя: ЛПІС, 2020. 144 с.
15. Брушневська І. М., Рібцун Ю. В. Психолого-педагогічна підтримка дітей п'ятого року життя із лексико-граматичними труднощами: навч.-метод. посіб. для роботи з дітьми із порушеннями мовлення. Луцьк, 2023. 240 с.
16. Брушневська, І. Закономірності використання ігрових прийомів у корекційно-розвивальному процесі з дітьми із порушеннями мовленнєвої діяльності. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. праць молодих вчених. Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2022. Вип. 52. С. 186-192
17. Великий тлумачний словник сучасної української мови. /за ред. В. Т. Бусел. Київ: Перун, 2005. VIII, 1728 с.

18. Гавриш Н. В. Методика розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку: навч.метод. посіб. /за ред. Н. В. Гавриш. Луганськ: Альма-матер, 2004. 131 с.
19. Гавриш Н. В. Розвиток мовленєвотворчої діяльності в дошкільному дитинстві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора педагогічних наук: 13.00.02. Київ, 2002. 32 с.
20. Гавриш Н., Крутий К. Як змінювалися підходи до розвитку мовлення дітей. *Науково-методичний журнал «Дошкільне виховання»*. 2019. № 10. С. 7 – 10.
21. Гавриш Н.В. Навчання розповіді за картиною. *Науково-методичний журнал «Дошкільне виховання»*. 2010. № 1. С. 7 – 9.
22. Гінжелюк О. В. Розвиток діалогічного мовлення у дітей із ЗНМ засобами дидактичних ігор. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2010. № 10 (197), ч. 2. URL: http://logopedu.com.ua/article/399_Rozvitok_dial...
23. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 365 с.
24. Загальна психологія: навч. посібник /за ред. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук та ін. Київ : А.П.Н., 2002. 461 с.
25. Задорожня В. С. Розвиток діалогічного мовлення з ЗНМ. URL: https://vseosvita.ua/library/rozvitok-dialogicno..._15882.html
26. Залізняка А. Словесна гра як засіб розвитку мовлення дошкільників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. праць*. Запоріжжя, 2011. Вип. 14 (67). С. 154-158
27. Ігрова діяльність дошкільника: молодший дошкільний вік / Піроженко Т.О. та ін. Київ: Генеза, 88 с. Серія «Настільна книжка вихователя»
28. Калмикова Л. О. Інноваційні технології в дошкільній освіті /за ред. Л. О. Калмикової, Н. В. Гавриш. ДВНЗ Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди. Переяслав-Хмельницький, 2018. 266 с.

29. Крутій К. М. Формування граматично правильного мовлення в дітей дошкільного віку: монографія. Запоріжжя : ЛПІС, 2004. 74-75с.
30. Ленів З. Корекція порушень усного мовлення у дітей старшого дошкільного віку засобами арттерапії : автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.03. Київ, 2010. 21 с.
31. Логопсихологія. Конопляста С.Ю., Сак Т. Б. навч. посіб./ за ред. М. К. Шеремет. Київ: Знання, 2010. 293 с.
32. Лопатіна Г.О. Методика навчання діалогічного мовлення дітей молодшого дошкільного віку: монографія. Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2014. 254 с.
33. Лубимова Т. О. Мовленнєвий розвиток дітей з недорозвиненням мовлення: особливості та корекційні технології: навч. посібник. Київ: ВЦ «Освіта», 2012. 109-111 с.
34. Луцан Н.І. Розвиток зв'язного мовлення дошкільників в мовленнєвоігровій діяльності: лінгводидактичний аспект. Кам'янець Подільський : *Наука і освіта*, 2014. С.119 – 12.
35. Мартиненко І. В. Комунікативний тренінг для дошкільників з порушенням мовлення. Харків : Ранок, 2018. 120 с.
36. Марченко І. С. Спеціальна методика початкового навчання української мови (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників): навч. посіб. для студентів вищих пед. навч. закл. Спеціальність: корекц. освіта (логопедія). Київ: Видавничий дім «Слово», 2010. 288 с.
37. Омел'яненко А. В. Роль мовленнєвої дидактичної гри у процесі навчання старших дошкільників складати розповіді-роздуми. *Наукові записки. Ніжинський університет ім. Миколи Гоголя*. Ніжин, 2015. С. 172 – 177.
38. Освітня програма для дітей від 2 до 7 років «Дитина» / Наук. кер. В.О. Огнев'юк. Київ, 2020. 440 с.
39. Особливості використання комунікативних вмінь дітьми старшого дошкільного віку з системними порушеннями мовлення первинного генезу. *Науково-методичний журнал «Логопедія»*. 2016. № 8. С. 43-50.

40. Палихата Е. Я. Система навчання українського усного діалогічного мовлення учнів основної школи: дис... д-ра пед. наук: 13.00.02. Тернопільський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2004. 271 с.

41. Пересічанська О. М. Розвиток діалогічного мовлення у дітей із ЗНМ III рівня засобами театралізованої діяльності. *Збірник наукових праць за матеріалами регіонального науково-практичного семінару «Використання ресурсів позашкільної освіти у процесі соціалізації дітей з особливими освітніми потребами»*. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2021. С. 129-131.

42. Піроженко Т. О. Мовленнєве зростання дошкільника. Київ : Грайлик, 1999. 137с.

43. Піроженко Т.А. Мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку. *Актуальні проблеми сучасної української психології. Наукові записки інст. психології ім. Костюка АПН України*. 2003 Вип.23. С. 4 -17.

44. Полєвікова, О.Б. Аналіз підходів до розвитку діалогічного мовлення дошкільників. *Педагогічні науки: зб. наук. праць*. Херсон, 2015. Вип. 67. С. 132-139. УДК: 372. 461

<https://ekhsuir.kspu.edu/server/api/core/bitstreams/81f367d5-6c86-4e70-b293-cb641cac5f1c/content>

45. Рібцун Ю. В. Загальний недорозвиток мовлення у дошкільників: пропедевтика та корекція. *Науко-методичний журнал «Дошкільне виховання»*. 2024. № 3. С. 3 – 10.

46. Рібцун Ю. В. Звукові намистинки. Формування мовленнєвої полікомпетентності дошкільників. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: навч. посібник. Тернопіль : Мандрівець, 2020. 88-130 с.

47. Рібцун Ю. В. Професійний довідник учителя-логопеда дошкільного навчального закладу. Харків : Основа, 2012. 239 с.

48. Рібцун Ю. В. Формування усного мовлення у дітей молодшого дошкільного віку із загальним мовленнєвим недорозвитком: автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2010. 18 с.

49. Рібцун Ю. В. Шляхи формування зв'язного мовлення у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення. *Теорія і практика сучасної логопедії: збірник наукових праць. Актуальна освіта*. 2006. Вип. 3. С.136 – 144.
50. Рібцун Ю.В. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ: програмно-методичний комплекс / Ю. В. Рібцун. Київ : Освіта України, 2011. 29 с.
51. Словник базових понять з курсу «Педагогіка»: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів: вид. 2-ге, доп. і перероб. // Укладач О.Є. Антонова. Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2014. 100 с.
52. Словник української мови: в 11 томах. Том 2. / за ред. І.К. Білодід. Київ, 1971. С. 295.
53. Степаненко Г. В. Формування діалогічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ III рівня в процесі ігрової діяльності. *Формування життєвої компетентності осіб з особливими освітніми потребами в системі позашкільної, спеціальної та інклюзивної: зб. наук. праць: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. С. 559–562.
54. Сучасний лінгвістичний словник. А. Загнітко. Вінниця: ТВОРИ, 2020. 920 с.
55. Тарасун В. В. Логодидактика: навч. посіб. для вищих навчальних закладів. Київ : Видавництво Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 2004. 348 с.
56. Тепаленко А., Шавлюк Т. Стан сформованості діалогічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. *Освіта і наука*. Київ, 2020. С. 25 – 27.
57. Тепаленко, А. Стан сформованості діалогічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. *Освіта і наука*. Київ, 2021. С. 15-16.
58. Тома Ю. В. Дидактична гра як засіб формування зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення. *Актуальні*

питання спеціальної, інклюзивної і здоров'язбережувальної освіти: збірник наукових праць. Нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків, 2022. С. 193- 194.

59. Трофименко Л. І. Методологічні засади корекційно-попереджувального навчання дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. Національна академія педагогічних наук України, Інститут спеціальної педагогіки, Асоціація фахівців спеціальної та інклюзивної освіти, громадська організація.* 2010. Вип. 1. С. 306 – 311.

60. Трофименко Л. І. Формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення: дис... канд. пед. наук: 13.00.03. Інститут спеціальної педагогіки АПН України. Київ, 2004. 255с.

61. Трофименко Л. І. Шляхи подолання загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку: монографія. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 104 с.

62. Трофименко Л.І. Алалія: підтримка дитини з особливими мовленнєвими потребами в освітньому середовищі: навч.-метод. посіб. Київ, 2023. 180 с.

63. Трофименко Л.І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ: Програмно-методичний комплекс / за ред. Є.Ф.Соботович. Київ : Актуальна освіта, 2007. 120 с.

64. Трофименко Н. М., Головкіна Н. В. Розвиток зв'язного мовлення дітей дошкільного віку з недорозвиненням мовлення за допомогою ігор: метод. посібник. Київ: Видавничий дім Слово, 2019. 48-53 с.

65. Українська мова. Енциклопедія. Редкол.: Русанівський В.М., О.О. Татаренко та ін. Київ, 2000. 752с.

66. Федорова М.А. Дошкільна лінгводидактика / М.А. Федорова. Житомир: ФОП Левковець, 2022. 313 с.

67. Федорович Л. О., Чубенко О.В. Логопедична робота з дітьми із фонетико-фонематичним порушенням мовлення: завдання, вправи, ігри. Запоріжжя: ЛПС, 2022. 306с.

68. Хомик Т. В., Божко М. В. Інсценізація казки як засіб розвитку діалогічного мовлення у дітей з особливими освітніми потребами. *Theoretical foundations of scientists and modern opinions regarding the implementation of modern trends: the 25th International scientific and practical conference (June 27 – 30, 2023) San Francisco, USA. International Science Group. 2023. P. 296-300.*
69. Хрестоматія з логопедії: навч. посібник / М. К. Шеремет, І. В. Мартиненко. Київ : КНТ, 2006. 360 с.
70. Швалюк Т. М. Єфіменко Н. О. Науково-методологічні засади формування початкових форм діалогу у дітей молодшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення І-ІІ рівня. *Науково-методичний журнал «Логопедія»*. 2016. № 8, С. 92-100.
71. Шеремет М. К. Логопедія. Підручник. Київ: Слово, 2014. 675с.
72. Ядешко В. І. Мовленнєвий розвиток дошкільників. Київ: Академія, 2000. 159 с.
73. Baratovna T. R. (2022) Developing Dialogic Speech of Pre-School Children on the Basis of a Variative Approach. *American Journal of Social and Humanitarian Research*. Т. 3. №. 10. P. 272-275.
74. Van der Wilt, F., van Oers, B., Volman, M. Dialogic classroom talk in early childhood education. – *Learning, Culture and Social Interaction*, 33, 100607. – 2022. <https://doi.org/10.1016/j.lcsi.2021.100607>

ДОДАТКИ

Додаток А**Дидактичні ігри для розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами****Дидактична гра «Ми у зоопарку»**

Мета: формувати вміння складати діалог, ставити питання, давати відповіді, висловлювати враження.

Ігрове завдання: поспілкуватися про тварин, яких «бачить» у зоопарку.

Матеріал: картинки тварин.

Правила гри:

- говорити по черзі;
- починати діалог словами «Я бачу...», «А що робить...?».

Хід гри

Логопед пропонує відвідати зоопарк. Показує тварин і починає розмову

- Кого ти бачиш?
- Я бачу ведмедя.
- Що він робить?
- Він спить (їсть, грає).
- А який він?
- Великий, пухнастий.

Далі логопед змінює картинку, гра продовжується.

Дидактична гра «Чарівна скринька»

Мета: формувати вміння будувати репліку «запитання - відповідь», вести короткий діалог на тему предмета, що потрапив у скриньку.

Ігрове завдання: дізнатися, що за предмет потрапив у скриньку, і поговорити про нього.

Матеріал: скринька, дрібні іграшки або предмети (м'яч, ложка, машинка, лялька тощо).

Правила гри:

- назвати предмет і поговорити про нього;
- відповідати на запитання логопеда.

Хід гри

Логопед показує «чарівну скриньку». Подивися яка у мене є чарівна скринька, там є різні іграшки. Хочеш дізнатися які?

Дитина витягує предмет і починає діалог з логопедом:

- Що це?
- Це м'яч.
- Що з ним можна робити?
- Грати!

Логопед допомагає розширити висловлювання, вводить уточнюючі питання.

Дидактична гра «Давай познайомимось!»

Мета: розвивати мовленнєву ініціативу та активність, уміння вітатися, представлятися та вести діалог.

Ігрове завдання: познайомимось з іграшкою або другом, дізнатися про його улюблені заняття.

Матеріал: іграшки (їжачок, зайчик, ведмедик, лялька тощо).

Правила гри:

- вітатися і називати своє ім'я;
- ставити запитання співрозмовнику;
- прощатися після розмови.

Хід гри

Логопед говорить:

– У нас є багато іграшок, але вони чомусь сумні, бо не знають як познайомитися. Ти послухай як я допоможу їм познайомитися.

Логопед веде діалог з двома іграшками.

- Привіт мене звати Їжачок Колючка. А тебе?
- Привіт. А мене звати Зайчик Вуханьчик.

- Я люблю гратися м'ячиком. А ти?
- Я теж люблю гратися м'ячиком.
- Давай завтра пограємося разом.
- Добре.
- Бувай!
- Бувай!

Далі логопед пропонує дитині познайомити іграшки одна з одною.

Дидактична гра «Вгадай, хто говорить?»

Мета: формувати вміння розуміти зміст репліки, реагувати на звернення; розвивати діалогічне мовлення, слухову увагу.

Ігрове завдання: відгадати хто говорить за змістом його висловлювання.

Матеріал: іграшкові тваринки, ширма.

Правила гри:

- слухати уважно;
- не підглядати, хто говорить;
- відгадати персонажа.

Хід гри

Логопед ховає іграшку за ширмою і говорить фразу

- Привіт, Я люблю моркву! Хто я?
- Це Заєць! (відгадує дитина)

Потім дитина ховає когось з іграшок придумуючи фразу, логопед відгадує.

Дидактична гра «Підбери пару»

Мета: закріпити вміння вести діалог, знаходити першу репліку, своєчасно відповідати на запитання; розвивати діалогічне мовлення, спонукати дітей до міркування; узгоджувати слова в реченні; виховувати ввічливість.

Ігрове завдання: підібрати серед картинок пари, «які розмовляють» між собою (наприклад, метелик – квітка, ведмедик – бджілка, зайчик - їжачок), і скласти короткий діалог між ними.

Матеріал: різноманітні картинки з зображенням тварин, квітів, комах.

Правила гри:

- вибрати дві картинки, які можуть «спілкуватися».
- придумати діалог між ними (по черзі з логопедом або самостійно).
- Говорити чітко та ввічливо.

Хід гри

Логопед виставляє кілька пар картинок. Разом з дитиною обговорює, що може сказати кожен, хто зображений на малюнку.

Логопед дає приклад бесіди Метелика та Квіточки для дитини.

Метелик: - Доброго дня, Квіточко! Дозволь на тебе присісти.

Квіточка: - Сідай будь ласка.

Метелик: - А тобі не важко?

Квіточка: - Ні, ти такий легенький.

Метелик: - Дякую, до зустрічі!

Квіточка: - Бувай! Прилітай ще, я буду чекати!

Далі дитина самостійно підбирає пари та розігрує діалоги.

Логопед підсумовує: «Всі друзі гарно говорили – вони зрозуміли один одного!»

Дидактична гра «Розмова двох котиків»

Мета: розвивати вміння дітей розуміти зміст діалогу; формувати навички виділяти основну інформацію у висловлюваннях; удосконалювати діалогічне мовлення; виховувати інтерес до спілкування, емоційно-позитивне ставлення до гри.

Ігрове завдання: прослухати діалог між котиками, відповісти на запитання логопеда, придумати власний діалог або відтворити діалог запропонований логопедом.

Матеріал: два іграшкові котики, короткі діалоги між котиками (підготовлені логопедом); наочні картинки до змісту діалогу (м'яч, мисочка з молочком, клубок ниток, рибка тощо).

Правила гри:

- уважно слухати, що кажуть котики;
- відповідати на запитання логопеда;
- можна придумати свій діалог – головне, щоб герої зрозуміли один одного.

Хід гри

Логопед знайомить дітей з двома котиками:

- «Подивися, до нас завітали два котики – Мурчик і Рижик. Вони дуже люблять розмовляти. Давай послухаємо їхню бесіду».

Логопед інсценує діалог між котиками (за допомогою іграшок).

Наприклад:

Мурчик: - «Привіт, Рижику! Де ти був?»

Рижик: - «Я грався з клубочком ниток».

Мурчик: - «А можна і я з тобою?»

Рижик: - «Звичайно, разом буде веселіше!»

Після прослуховування дитина відповідає на запитання:

- Хто розмовляв?
- Що робив Рижик?
- Чого хотів Мурчик?
- Чим завершилася розмова?

Далі дитині пропонується відновити діалог за картинками або скласти власний.

Логопед підсумовує: «Котики гарно поговорили і зрозуміли один одного».

Дидактична гра «Телефонна розмова»

Мета: формувати вміння вести діалог під час розмови по телефону на відповідну тему; розвивати діалогічне мовлення, вміння продовжувати репліку та дотримуватися черговості висловлювань.

Дитина тримаючи телефон, набирають номер телефону та ведуть діалог.

Ігрове завдання: допомогти зайчику викликати таксі, щоб поїхати до лікаря.

Матеріал: дитячий телефон, іграшка-зайчик.

Правила гри:

- говорити чітко і ввічливо;
- співрозмовника не перебивати;
- починати і закінчувати розмову словами привітання і прощання.

Хід гри

Логопед повідомляє що до нас за допомогою звернувся зайчик, він захворів і йому потрібно викликати таксі щоб дістатися до лікаря. Логопед демонструє приклад телефонної розмови.

- Допоможемо зайчику викликати таксі?
- Так!
- Зараз я буду телефонувати в таксі, а твоє завдання уважно слухати, як я буду розмовляти (логопед імітує дзвінок).
- Алло! Доброго ранку. Можу я замовити таксі?
- Назвіть вашу адресу.
- Куди поїдете?
- До лікаря.
- Таксі скоро буде. До побачення!
- Дякую, до побачення!

Логопед запитує – Ти бажає викликати таксі для зайчика?

Дитина імітує дзвінок в таксі, логопед грає роль оператора таксі та допомагає будувати діалог.

Дидактична гра « У магазині»

Мета: розвивати навички діалогічного мовлення, вчити ставити запитання та відповідати на них; виховувати ввічливість.

Ігрове завдання: пограти в покупця та продавця, придбати потрібні товари.

Матеріал: іграшкові продукти, кошик, грошові картки, каса.

Правила гри:

- розмову починати з привітання;
- говорити ввічливо: «будь ласка», «дякую»;
- слухати співрозмовника й не перебивати.

Хід гри

Логопед пропонує сходити до магазину і купити продукти. Продавцем буде їжачок. Показує приклад діалогу між продавцем (Їжачком) і покупцем (логопед) Ти послухай як я буду купувати товар у Їжачка.

- Добрий день!
- Добрий день, що бажаєте купити?
- Чи є у вас булочки?
- Так.
- Скільки коштує булочка?
- 10 гривень.
- Продайте мені будь ласка одну булочку. Ось тримайте 10 гривень.
- Будь ласка, ваша булочка.
- Дякую! До побачення.
- До побачення! Приходьте до нас ще.

Логопед запитує – Ти хочеш щось купити собі в магазині. Я буду продавцем а ти покупцем. Логопед бере на себе роль продавця – Їжачка.

Наприкінці підсумок «Як приємно спілкуватися з чемними покупцями!»

Дидактична гра «Про що розмовляють тваринки?»

Мета: формувати вміння ініціювати діалог, ставити запитання й відповідати на них; розвивати діалогічне мовлення, фантазію.

Ігрове завдання: розповісти, про що «розмовляють» тваринки на картинці.

Матеріал: сюжетні картинки (наприклад, лисиця з курчам, котик із мишкою, птахи на гілці).

Правила гри:

- спочатку уважно подивитися на картинку;
- придумати, що кажуть тварини;
- говорити по черзі.

Хід гри

Логопед дає картинку та веде бесіду:

- Привіт Мишко, як твої справи?
- Привіт Котику. Сьогодні ходила до лікаря.
- Чому? Що трапилося?
- Ось, бачиш, поранила лапку, а лікар мені полікував.
- Це добре Мишко, одужуй!
- Дякую, Котику, бувай, бо мені час до дому.
- Бувай Мишко!

Далі логопед пропонує скласти власний діалог між тваринками, обравши іншу сюжетну картинку.

Для ускладнення можна створити «комікс» з кількох картинок.

Дидактична гра «Запрошення на день народження»

Мета: формувати вміння брати участь в діалозі, користуватися мовленнєвими етикетними формулами (запрошення, подяка, побажання).

Ігрове завдання: запросити друга на день народження, підтримати діалог.

Матеріал: іграшки-тваринки.

Правила гри:

- починати розмову з привітання;
- висловити побажання.

Хід гри

Логопед повідомляє, що у зайчика день народження. Пропонує допомогти йому запросити друзів на свій день народження.

- Привіт! Завтра в мене день народження! Приходь будь ласка!
- Дякую за запрошення! Що тобі подарувати!
- Я мрію про червоного м'яча.
- Добре, я обов'язково прийду до тебе на день народження. До зустрічі!
- До зустрічі! Чекаю!

Гра продовжується з іншими іграшками. Роль зайчика виконує дитина, а логопед виконує роль запрошеного друга.

Гра «Телефонна розмова з другом»

Мета: формувати вміння ініціювати діалог, підтримувати та завершувати розмову; розвивати діалогічне мовлення.

Ігрове завдання: побудувати телефонну розмову з другом.

Матеріал: іграшковий телефон

Правила гри:

- починати розмову потрібно зі слова «Алло!» та привітання;
- в кінці розмови обов'язково попрощатися.

Хід гри

Логопед пропонує зателефонувати другу і розповісти, що ти робиш вдома.

- Алло! Привіт, Андрійку!
- Привіт, Данило!
- Що ти робиш?
- Допмагаю мамі варити суп. А ти?

- Я малюю машинку.
- Молодець! Потім покажеш?
- Обов'язково! До зустрічі!
- До зустрічі!

Гра продовжується. Логопед пропонує зателефонувати другу і запросити його на прогулянку, в театр.

Дидактична гра «Кого зустрів Колобок?»

Мета: вчити вести діалог у вільній мовленнєвій взаємодії; формувати вміння ставити запитання і відповідати на них; розвивати мовленнєву ініціативу, зв'язність і послідовність висловлювань; виховувати доброзичливе ставлення до співрозмовника.

Ігрове завдання: допомогти Колобку пройти стежкою й поговорити з усіма, кого він зустріне.

Матеріал: ілюстрації або фігурки персонажів казки «Колобок» (Колобок, Заєць, Вовк, Ведмідь, Лисиця), «стежка», макет лісу.

Правила гри:

- говорити від імені свого героя;
- слухати партнера;
- говорити реченнями.

Хід гри

Логопед:

- Давай пригадаємо кого зустрів Колобок у казці? (Дитина називає персонажів).
- А сьогодні ми допоможемо Колобку знову пройти цією стежкою і поговорити з кожним, кого він зустріне.

Логопед викладає на столі фігурку з Колобком.

Поруч з'являється фігурка Зайця.

Завдання дитини — розіграти короткий діалог між Колобком і Зайцем (логопед спочатку показує зразок).

Колобок: «Привіт, Зайчику! Куди ти поспішаєш?»

Засць: «Привіт, Колобку! Я шукаю моркву. А ти куди котишся?»

Колобок: «Я від баби втік, від діда втік...»

Далі логопед пропонує скласти дитині діалог з Вовком, Ведмедем і Лисицею. Дитина може говорити від імені персонажів або використовувати іграшки як ляльковий театр.

Додаток Б

Заняття з розвитку діалогічного мовлення дітей середнього дошкільного віку з мовленнєвими труднощами

Заняття «Йдемо до магазину!»

Мета: розвивати діалогічне мовлення; формувати уміння ставити запитання та відповідати на них у побутових ситуаціях; закріплювати ввічливі мовленнєві формули («будь ласка», «дякую», «добрий день»); удосконалювати граматичне оформлення речень; тренувати інтонаційну виразність і логічну послідовність діалогічних реплік; виховувати культуру спілкування, доброзичливість і впевненість у мовленні.

Завдання:

- учити дітей звертатися до продавця та відповідати на його запитання за зразком логопеда;
- формувати навички побудови коротких діалогів «продавець – покупець»;
- тренувати використання ввічливих формул і правильне узгодження слів у репліках;
- формувати культуру слухання та черговість висловлювань.

Обладнання: іграшкові продукти або картки із зображенням товарів (хліб, молоко, яблука, печиво, сир); дитяча «каса»; іграшкові гроші; кошик для покупок; сюжетна ілюстрація «Магазин».

Хід заняття

1. Вступна частина

Логопед створює ігрову ситуацію:

- Сьогодні ми підемо до магазину! Там можна купити різні продукти. Але треба вміти ввічливо говорити, ставити запитання і правильно відповідати.

Логопед демонструє ілюстрацію магазину.

Мовленнєва розминка «Чарівні слова»

Логопед запитує:

- Як ми вітаємося з продавцем? (Очікувана відповідь: «Добрий день!»)
- Як чемно попросити товар? («Будь ласка, дайте...»)
- Що кажемо наприкінці? («Дякую!»)

Коротке тренування інтонації: логопед вимовляє фрази, дитина повторює з відповідною емоцією (доброзичливо, спокійно, впевнено).

2. Основна частина.

Дидактична гра «У магазині»

Мета гри: формувати навички ввічливого спілкування, діалогу «продавець—покупець», вчити ставити запитання і відповідати на них, узгоджувати репліки й будувати логічний діалог.

Обладнання: іграшкові товари, кошик, каса.

Правила гри:

- говорити по черзі;
- чемно вітатися і прощатися з продавцем;
- використовувати формули: «Будь ласка», «Дякую», «Дайте, будь ласка...»;
- ставити уточнювальні запитання: «Скільки коштує?», «А є інший?»;
- уважно слухати партнера.

Логопед пропонує дитині «піти за покупками», передає їй кошик.

Показує перший товар, наприклад, хліб.

Логопед (продавець):

- Добрий день! Що ви бажаєте купити?

Дитина:

- Добрий день. Я хочу купити хліб.

Логопед:

- Скажи, будь ласка, ввічливо. Як попросити?

Дитина:

- Дайте, будь ласка, хліб.

Логопед:

- Будь ласка. Скільки хліба тобі потрібно?

Дитина:

- Один.

Логопед:

- Тримай. Дякую за покупку!

Дитина:

- Дякую.

Далі логопед пропонує інші товари: яблука, молоко, печиво, сир, банан тощо.

Дитина складає діалоги.

3. Підсумкова частина

Бесіда

- Що ти сьогодні купував у магазині?
- Які слова допомагали бути ввічливим?
- Що було найцікавіше в нашому магазині?

Ти сьогодні був(ла) чудовим покупцем! Навчився ввічливо звертатися до продавця, чемно просити товар і відповідати на запитання. Тепер ти зможеш упевнено спілкуватися в магазині.

Заняття «Хто це сказав?»

Мета: формувати уміння здогадуватися про мовця за змістом реплік; удосконалювати розуміння діалогу без опори на зображення; тренувати вміння відповідати на запитання, реагувати на звернення; розвивати слухову пам'ять, логічне мислення, зосередженість.

Завдання:

- вчити впізнавати умовних персонажів за їхніми репліками;

- розвивати навички слухання діалогу та розуміння змісту без візуальної підказки;
- формувати вміння відповідати на запитання логопеда за змістом почутого;
- розширювати словник емоційно-оцінних слів та інтонаційних засобів мовлення.

Обладнання: аудіозаписи або голосова імітація логопеда; картки з персонажами (кіт, собака, півник, мишка, зайчик, лисиця); фішки для відзначення правильних відповідей; картки-символи емоцій (радість, здивування, страх, образа).

Хід заняття

1. Вступна частина

Логопед створює зацікавлюючу атмосферу:

– Сьогодні ми перетворимося на справжніх детективів звуку! До нас прийшли різні персонажі, але вони сховалися. Їх не видно... чути тільки голоси. Ти повинен здогадатися, хто це говорить, і відповісти на їхнє запитання.

– Послухай і скажи, хто видає такий звук: «мяу», «гав», «ква», «пі-пі».

Дитина впізнає тварин.

Логопед:

– Молодець! А тепер буде складніше: я скажу фразу, а ти спробуєш здогадатися, хто її сказав і чому.

2. Основна частина.

Дидактична гра «Вгадай, хто говорить?»

Мета гри: розвивати слухову увагу, вміння визначати мовця за змістом його реплік, тренувати слухову пам'ять, формувати навички відповіді на запитання.

Правила гри:

- уважно слухати фразу;

- не перебивати мовця;
- відповідати після сигналу логопеда («Хто сказав?»);
- пояснювати свою відповідь: «Я думаю, що це... тому що...».

Логопед читає короткі репліки, дитина здогадується, кому вони належать

Простий рівень

1. «Ой, який великий шматок сиру! Заберу собі!»

Очікувана відповідь: мишеня, бо воно любить сир.

2. «Куплю собі морквинку! Я дуже люблю моркву!»

Очікувана відповідь: зайчик.

3. «Гей! Прокидайтеся! Сонце вже зійшло!»

Очікувана відповідь: півник.

Логопед ставить уточнювальні запитання:

- Чому ти так думаєш?
- Які слова тобі допомогли здогадатися?
- Що любить цей персонаж?

Середній рівень

Логопед читає діалог двох персонажів, дитина визначає, хто говорить.

1.

- Ти чого плачеш?
- У мене морквинка впала у струмок...

Очікувана відповідь:

Питає ведмідь, відповідає зайчик.

2.

- Знову ти хочеш з'їсти моє зернятко!
- Бо я голодна!

Очікувана відповідь:

Півник та курочка, або мишеня, залежно від інтонації (логопед уточнює).

Ускладнений рівень (емоційне забарвлення)

Логопед читає фразу з емоцією, дитина має назвати: хто говорить, який у нього настрій.

1. (сердито) «Хто знову розкидав мої горішки?!»
 - Білка, емоція – злість/образа.
2. (перелякано) «Ой! Там хтось шарудить у кущах!»
 - Зайчик, емоція – страх.
3. (радісно) «Я знайшла солодку малину!»
 - Ведмедик чи лисичка, емоція – радість.

Дитина вибирає картку з емоцією.

3. Підсумкова частина

Бесіда

- Хто з персонажів сьогодні найчастіше «говорив»?
- Яка фраза була найцікавіша або найсмішніша?
- Чи легко здогадуватися, хто говорить, коли його не видно?

Ти сьогодні був справжнім знавцем голосів! Уважно слухав, правильно відгадував і чудово пояснював свої відповіді. Ти навчився чути не лише слова, а й настрої мовця. Молодець!

Заняття «Друзі у природі»

Мета: розвивати вміння узгоджувати репліки у короткому діалозі, вчити дітей добирати взаємопов'язаних персонажів та створювати діалог між ними; формувати логічні зв'язки між предметами та персонажами природи (тварини, рослини, явища природи); сприяти дружньому спілкуванню, взаємоповазі, умінню слухати одне одного.

Обладнання: картки з парами персонажів-партнерів у природі:

- Пташка — дерево
- Бджілка — квітка
- Зайчик — морква / город
- Рибка — вода

- Їжачок — гриб
- Сонечко — хмаринка (або інші пари на вибір)

Хід заняття

1. Вступна частина

Логопед пропонує дітям переглянути картки й запитує:

- Хто у природі може бути друзями? Хто кому допомагає?

Коротко пояснює зв'язки між персонажами (наприклад, пташці потрібне дерево для домівки; бджілка збирає нектар із квітки; рибка живе у воді тощо)

2. Основна частина

Дидактична гра «Підбери пару»

Дітям пропонують картки, вони мають знайти логічну пару.

Приклад:

- Бджілка → квітка
- Їжачок → гриб
- Сонечко → хмаринка
- Рибка → водойма

Завдання «Розіграємо діалог»

Кожна пара дітей отримує дві взаємопов'язані картки і складає короткий діалог (2–4 репліки).

Приклади діалогів:

Бджілка – Квітка

- Бджілка: Добрий день, квітко! Можна мені нектар?
- Квітка: Звичайно! Бери, я рада допомогти.
- Бджілка: Дякую! Я прилечу ще.

Пташка – Дерево

- Пташка: Деревце, можна я зів'ю гніздо на твоїй гілці?
- Дерево: Будь ласка! Мені приємно, коли на мені живуть друзі.

Рибка – Вода

- Рибка: Водичко, мені так добре плавати в тобі.

- Вода: Плавай, маленька рибко, я тебе охолоджу й сховаю.

Логопед допомагає, якщо потрібно, підказує ввічливі форми:

«Добрий день», «будь ласка», «дякую».

3. Підсумкова частина

- Хто був друзями?
- Чому важливо дружити у природі?
- Які слова ми сьогодні вживали, щоб бути чемними?

Заняття «Діалог звірят»

Мета: стимулювати самостійність у створенні діалогів за сюжетною картинкою; розвивати уяву, послідовність, логіку та виразність мовлення; вчити добирати емоційно забарвлені слова (радісний, здивований, сумний, веселий, наляканий); формувати доброзичливість, уміння слухати співрозмовника, співпереживати героям.

Матеріал: сюжетні картинки із взаємодією тварин (зайчик і білочка, ведмедик і їжачок, лисичка і пташка, котик і собачка тощо).

Хід заняття

1. Вступна частина

Логопед показує картинку з двома тваринами і запитує:

- Подивись: ці тваринки щось обговорюють. Як ти думаєш, про що?

2. Основна частина

Завдання 1. «Опиши ситуацію»

Дитина коротко описує картинку:

- Хто тут зображений?
- Що вони роблять?

Завдання 2. «Склади діалог звірят»

Дитина самостійно складає короткий діалог (2–6 реплік) між тваринами.

Приклади можливих діалогів:

Зайчик і Білочка

- Зайчик: Привіт, Білочко! Ти така весела сьогодні!
- Білочка: Так, я знайшла багато горішків!
- Зайчик: Ой, я теж люблю горішки! Поділишся?
- Білочка: Звичайно! Друзі завжди діляться.

Ведмедик і Їжачок

- Ведмедик: Їжачку, куди ти так поспішаєш?
- Їжачок: Я шукаю свої грибочки, хтось їх перекинув!
- Ведмедик: Не хвилюйся, я допоможу тобі знайти!
- Їжачок: Дякую, ти дуже добрий!

3. Підсумкова частина

Бесіда:

- Що нового ти сьогодні придумав?
- Який діалог тобі сподобався найбільше?

Ти сьогодні був справжнім автором діалогів – тваринки оживали завдяки твоїй уяві й голосу!

Заняття «У гостях у Мурчика і Ририка»

Мета: розвивати в дітей уміння розуміти зміст діалогу, визначати його послідовність; формувати навички відтворення реплік героїв за слуховим зразком; тренувати слухову увагу, пам'ять, логічне мислення; заохочувати дітей продовжувати діалог самостійно.

Завдання:

- слухати діалог логопеда та визначати, хто говорить;
- відтворювати окремі репліки за зразком;
- встановлювати правильну черговість висловлювань;
- самостійно пропонувати завершення розмови;
- розвивати інтонаційну виразність.

Обладнання: картинки котиків Мурчика і Ририка; аудіозапис або читацький текст діалогу; сюжетна картинка «Котики розмовляють».

Хід заняття

1. Вступна частина

Логопед показує картинку двох котиків.

– Подивись, хто сьогодні прийшов до нас у гості! Це Мурчик і Рижик. Вони люблять гратися та розмовляти. Сьогодні між ними сталася цікава розмова, і нам потрібно її відновити. Хочеш допомогти котикам?

Мовленнєва розминка «Котячі голоси»

Логопед і дитина по черзі вимовляють «м'яу» різною інтонацією: здивовано, весело, тихо, сердито.

2. Основна частина.

Гра 1 «Послухай діалог»

Логопед читає короткий діалог котиків (перший раз – повністю, другий – з паузами).

Діалог:

Мурчик: Привіт, Рижику! Куди ти поспішаєш?

Рижик: Привіт, Мурчику! Я знайшов смачну рибку і тепер хочу поділитися з другом.

Мурчик: О, як чудово! А де ти її знайшов?

Рижик: Біля річки! Ходімо разом – я покажу.

Мурчик: З радістю! Друзі мають допомагати один одному.

Після прослуховування логопед ставить запитання:

- Хто говорить першим?
- Що знайшов Рижик?
- Куди вони збираються йти?
- Чому Мурчик зрадів?

Гра 2 «Віднови діалог»

Логопед розкладає перед дитиною картки з репліками, але перемішані.

Завдання дитини:

- знайти, хто яку репліку сказав;

- встановити правильну послідовність;
- повторити діалог за картками.

У разі труднощів логопед дає підказки:

- Хто сказав «Привіт, Рижику»?
- Що міг відповісти Рижик?
- Яка репліка звучить наступною?

Гра 3 «Продовж розмову котиків»

Логопед:

- А що було далі? Як ти думаєш, про що вони говорили біля річки?

Дитина складає 2–4 нові репліки.

Приклади можливих варіантів:

Рижик: Ось тут я знайшов рибку!

Мурчик: Ти молодець! А може, зловимо ще одну?

Рижик: Давай! Разом нам веселіше!

Логопед заохочує додавати емоційні слова: *весело, цікаво, смачна, гарно, дружно.*

3. Підсумкова частина.

- Про що сьогодні розмовляли Мурчик і Рижик?
- Яка розмова тобі найбільше сподобалася?

Ти чудово слухав Мурчик і Рижик дуже задоволені, бо ти допоміг їм продовжити свою розмову.

Заняття «У зайчика день народження»

Мета: вчити дітей ініціювати та підтримувати короткий діалог; збагачувати словник словами: «запрошую», «дякую», «будь ласка», «вітаю», «бажаю...» формувати вміння користуватися етикетними формулами: запрошення, подяки, побажання; стимулювати уміння передавати емоційний настрій через інтонацію; розвивати емоційно-комунікативну взаємодію, доброзичливість, виразність мовлення.

Завдання:

- навчити дітей формулювати запрошення;
- відпрацьовувати відповіді на запрошення;
- тренувати фрази привітання та побажання імениннику;
- розвивати вміння діяти в умовній ситуації «свята»;
- формувати соціальні навички ввічливої поведінки.

Обладнання: картинка зайчика-іменинника, картки-запрошення, святкові смайлики, маленькі подарункові картки (зображення торта, кульок, квітів).

Хід заняття

1. Вступна частина

Логопед створює емоційний настрій:

– Сьогодні в нашого друга Зайчика – день народження! Він хоче запросити друзів на свято. Але йому потрібна допомога: чи вміємо ми красиво запрошувати та вітати?

Коротка мовленнєва зарядка

Дитина повторює інтонаційні моделі:

- *Вітаю!* (радісно)
- *Запрошую на свято!* (доброзичливо)
- *Дякую!* (щиро)

2. Основна частина.

Дидактична вправа «Зайчик запрошує гостей»

Логопед показує яскраву картку-запрошення.

Зразок:

Логопед від імені Зайчика:

- Я запрошую тебе на свій день народження. Приходь, будь ласка!

Дитина повторює структуру, додає своє ім'я або ім'я казкового героя.

Фіксовані фрази:

- *Запрошую тебе...*
- *Приходь, будь ласка*

- *Я буду радий бачити*

Гра «Приймаємо запрошення»

Логопед:

- Тебе запросив Зайчик. Що ти скажеш?

Очікувана відповідь:

- *Дякую! Я прийду! або Дякую за запрошення!*

Ускладнення: дитина придумує інтонацію — радісну, здивовану, урочисту.

Вправа «Побажання для Зайчика»

Логопед демонструє картинки: торт, повітряні кульки, квіти, подарунок.

Запитує:

- Що ти хочеш побажати Зайчику?

Зразки побажань:

- *Бажаю тобі здоров'я.*
- *Бажаю радості.*
- *Бажаю багато друзів і веселих ігор!*

Логопед пропонує скласти 2–3 побажання одним реченням.

Міні-інсценізація «На святі у Зайчика»

Дитина отримує погравальну картку-подарунок.

Діалог-зразок:

Дитина:

- Зайчику, вітаю тебе з днем народження! Ось тобі подарунок!

Зайчик (логопед):

- Дякую! Мені дуже приємно, ходімо святкувати!

Після зразка – дитина веде діалог самотійно, обираючи інтонацію, емоції.

3. Підсумкова частина.

- Що ми сьогодні вчилися говорити?
- Які слова потрібні на дні народження?
- Що тобі найбільше сподобалося – запрошувати чи вітати?

Ти сьогодні був чудовим гостем на святі! Ти говорив чемно, красиво та доброзичливо. Зайчик тобі дякує і передає великий святковий смайлик!

Заняття «Екскурсоводи зоопарку»

Мета: удосконалювати вміння формулювати зв'язні розповіді-діалоги; розвивати граматичну будову складних речень, використання причинно-наслідкових слів (*бо, тому що, тому*); виховувати інтерес до природи, уважність, уміння підтримувати бесіду.

Завдання:

- навчати описувати тварин та їх поведінку;
- формувати навички пояснення причин і наслідків;
- тренувати логічну послідовність та послідовну побудову діалогів;
- розвивати емоційно-комунікативну взаємодію.

Обладнання: картинки або фігурки тварин (лев, слон, жираф, пінгвін, мавпа, ведмідь); сюжетні ілюстрації «Зоопарк».

Хід заняття

1. Вступна частина

Логопед створює ігрову ситуацію:

– Сьогодні ми станемо екскурсоводами зоопарку. Нам потрібно розповісти гостям про тварин, які тут живуть, і пояснити, чому вони так поведуться.

Коротка розминка:

Діти повторюють звуки тварин: реве – лев, трубить – слон, гукає – пінгвін;

Логопед запитує: «Що робить ця тварина? – дитина коротко описує.

2. Основна частина.

Вправа «Екскурсовод показує тварину»

Логопед показує картку з тваринкою, дитина описує її:

- Це слон.

- Він великий і сірий.
- Він п'є воду з басейну, тому що йому жарко.

Вправа «Склади діалог з відвідувачем»

Логопед грає роль відвідувача зоопарку, дитина – екскурсовод.

Приклад діалогу:

Відвідувач: Що робить лев?

Дитина: Лев спить, бо він втомився після ранкової прогулянки.

Відвідувач: «А чому слон стоїть у воді?»

Дитина: «Слон купається у воді, тому що йому жарко і хоче охолодитися.»

3. Підсумкова частина.

- Які тварини нам сьогодні зустрілися у зоопарку?
- Що цікавого ти розповів гостям?

Ти сьогодні чудово був екскурсоводом: розповідав про тварин, пояснював їхні дії і правильно будував речення. Молодець!

Заняття «Подорож Колобка»

Мета: вчити дітей будувати послідовні діалоги між персонажами казки; розвивати мовленнєву ініціативу, уміння виражати власні думки, активно брати участь у спілкуванні; стимулювати розвиток фонематичного слуху, артикуляції та інтонаційної виразності.

Обладнання: фігурки персонажів казки (Колобок, Лисиця, Вовк, Ведмідь, Зайчик).

Хід заняття

1. Вступна частина

Привітання з дітьми. Коротка бесіда: Хто пам'ятає казку про Колобка? Які герої там були?

Демонстрація картинок героїв.

2. Основна частина

Дидактична гра «Кого зустрів колобок»

1. Діти обирають персонажів і отримують ляльки або картки.
2. Спільне відтворення сюжету казки: діти промовляють репліки своїх персонажів, логопед коригує інтонацію, правильну вимову, допомагає будувати діалоги.

Питання для стимулювання мовленнєвої ініціативи:

- Що Колобок відповів Вовкові?
 - Як ти вчинив би на місці Лисички?
 - Про що Колобок розповів зайчику?
3. Підсумкова частина

Обговорення події: «Що сподобалося найбільше? Який герой найбільш веселий?»

Повторення коротких діалогів між персонажами.

Заохочення дітей до самостійного відтворення реплік кілька разів.

Заняття «Радіотеатр: хто говорить?»

Мета: вчити дітей сприймати діалог без візуальної опори та розрізняти емоційне забарвлення мовлення; розвивати слухову увагу, інтонаційну виразність, здатність аналізувати та розуміти підтекст мовлення; формувати мовленнєву ініціативу через відтворення емоцій.

Обладнання: аудіозаписи коротких діалогів казкових чи знайомих персонажів; картки з героями (для демонстрації після відгадування); аудіофайли.

Хід заняття

1. Вступна частина.

Привітання, налаштування на слухову гру: Сьогодні ми станемо слухачами радіотеатру.

2. Основна частина

Гра «Вгадай, хто говорить?»

- Логопед вмикає аудіозапис короткого діалогу.

– Завдання дітей: визначити, який персонаж говорить, та назвати його настрій/емоцію.

Питання для стимулювання мовленнєвої активності:

- Хто це говорить?
- Який настрій у цього персонажа?
- Чому ти так подумав?

Відтворення емоційних діалогів

- Діти по черзі повторюють репліки персонажів, намагаючись передати емоцію через інтонацію.
- Заохочення до творчості: «Скажи те саме слово з радістю», «Тепер – з сумом».
- Обговорення результатів: порівняння різних варіантів інтонацій, відчуття зміни настрою.

3. Підсумкова частина.

Що сподобалося найбільше у радіотеатрі? Який голос був веселим, а який сумним?

Заняття «Наші улюблені ігри»

Мета: закріпити навички самостійного спілкування, активну мовленнєву ініціативу, логічність та послідовність у побудові діалогів.

Обладнання: картки, фігурки для ігор «Телефон», «Зоопарк», «Магазин»; ігровий простір, де діти можуть пересуватися і взаємодіяти.

Хід заняття

1. Основна частина.

Привітання дітей, коротка бесіда: Сьогодні ми пограємо у наші улюблені ігри і покажемо, чого навчилися.

2. Основна частина.

Гра «Телефон»: діти передають короткі повідомлення один одному, перевіряючи чіткість і правильність мовлення.

Гра «Зоопарк»: діти відтворюють діалоги між тваринами та відвідувачами, використовуючи репліки та інтонацію.

Гра «Магазин»: імітація покупок, складання діалогів між продавцем і покупцем.

Під час кожної гри логопед спостерігає за активністю, правильністю вимови, послідовністю реплік та логічністю діалогів.

3. Підсумкова частина

Коротке обговорення: Що сподобалося найбільше? У якій грі ви відчували себе найвпевненіше?

Діти можуть намалювати короткий сюжет однієї гри.

Заохочення дітей: відзначити кожну дитину за активну участь і досягнення.